Пам'ятайте про Україну!

СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК · UKRAINIAN DAILY

Редакція і Адміністрація: "Svoboda", 30 Montgomery St. Jersey City, N.J. 07302
Телефони: (201) 434-0237, (201) 434-0807
з Ню Йорку (212) 227-4125
УНСоюзу: (201) 451-2200
з Ню Йорку (212) 227-5250, (212) 227-5251

РІК LXXXIV. Ч. 162. ДЖЕРЗІ СИТІ і НЮ ЙОРК, СУБОТА, 16-го ЛИПНЯ 1977 ЦЕНТІВ 25 CENTS JERSEY CITY and NEW YORK, SATURDAY, JULY 16, 1977 No. 162. VOL. LXXXIV.

ЦЬОГОРІЧНИЙ ВЕЛИКИЙ ВСЕКАНАДСЬКИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ В ДАВФИНІ ВІДБУВАТИМЕТЬСЯ ПРИ КІНЦІ ЛИПНЯ ПІД ЗНАКОМ 80-РІЧЧЯ ВІДВІДИН о. НЕСТОРА ДМИТРОВА ТА ВІДПРАВЛЕНОЇ НИМ ПЕРШОЇ УКРАЇНСЬКОЇ СЛУЖБИ БОЖОЇ В КАНАДІ.

В НЕДІЛЮ, 31-го ЛИПНЯ, ВІДБУДЕТЬСЯ В ДАВФИНІ ВРОЧИСТЕ ВІДКРИТТЯ ПАМ'ЯТНИКА о. НЕСТОРОВІ ДМИТРОВУ. ПАМ'ЯТНИК, РІЗЬБУ ЯКОГО ВИКОНАВ ЛЕОНІД МОЛОДОЖАНИН, ПОБЛАГОСЛОВИТЬ ВЛАДИКА МАКСИМ ГЕРМАНЮК, МИТРОПОЛИТ УКЦЕРКВИ В КАНАДІ.

Джерзі Сити, Н. Дж. — 12-ий з черги річний фестиваль в Давфині, Манітоба, який кожного року притягає сотні тисяч українців з усіх закутків Канади, ЗСА та інших вільних країн, завершиться цього року величавими урочистостями відкриття і посвячення пам'ятника в пошану о. Нестора Дмитрова, другого після основоположника о. Грушки, редактора ,,Свободи'' і піонера УНСоюзу, який 80 років тому відправив першу українську Службу Божу для ранніх українських поселенців в Канаді.

,,Я з Едмонтону" — ,,Я з Вікторії" — ,,Я з Буенос Айресу" — можна б сказати: ,,Я з Канади", ,,Я з Америки" і ,,Я з цілого світу" — кажуть написи на табличках, що їх несуть молоді українці під час інавгураційного походу одного з попередніх Всеканадських Українських Фестивалів в Давфині в Канаді, що оправдано здобули собі вже славу найбільших популярних українських імпрез в Новому Світі.

Відкриття пам'ятника, що його уфундував УНСоюз, а виконав відомий скульптор Лев Мол-Молодожанин, відбудеться в неділю, 31-го липня, в год. 1-ій по полудні в сусідстві ,,Хреста Волі'' на березі ріки Дріфтінг, який був здвигнений поселенцями з нагоди приїзду до Манітоби в квітні 1897-го року, і поблагословений ним після відправи перших Богослужень в поселищі Теребовля біля Давфину.

Посвячення пам'ятника, що відбудеться в рамках кожнорічної участи УНСоюзу в програмі чотириденного Всеканадського фестивалю в пошану піонерів-будівничих ,,Канадської України'', довершить Владика Максим Германюк, митрополит Української Католицької Церкви в Канаді, в сослуженні о. Григорія Овчарика, пароха української католицької церкви в Давфині, та інших священиків. Програмою відкриття і посвячення відатиме Михайло Шевчук з Давфину, а з промовами виступлять головний предсідник УНСоюзу Йосип Лисогір, головний директор УНС на Канаду сен. Павло Юзик та головний контролер УНС мгр Іван Геврик.

Фестиваль розпічнеться вже в четвер, 28-го липня, а його офіційне відкриття традиційними ,,Обжинками'' відбудеться в п'ятницю, 29-го липня. Різноманітна програма цього великого фестивалю включає мистецькі виступи поодиноких артистів і ансамблів з Канади і ЗСА, контести, мистецькі виставки, спортові змагання, паради, забави тощо. Зростаюча популярність цієї найбільшої цього року української імпрези у вільному світі притягнула в минулих двох роках біля 50,000 учасників. Організатори цьогорічного фестивалю сподіваються ще більшого числа учасників. Деякі частини програми фестивалю передаватимуться по телебаченню в цілій Канаді.

З нагоди фестивалю і відмічення 80-річчя приїзду о. Дмитрова до Давфину, появляються з кінцем цього тижня спеціяльні видання цього щоденника та англомовного ,,Українського тижневика'' з джерельною працею д-ра Михайла Марунчака про цю історичну подію, якою були відвідини о. Нестора Дмитрова в Канаді 80 років тому та яка буде спеціяльно відмічена під час цьогорічного Всеканадського Українського Фестивалю в Давфині. Надрукована в цьому числі праця д-ра М. Марунчака друкується також окремою двомовною брошурою.

УКРАЇНСЬКІ СТУДЕНТИ ,,ОКУПУЮТЬ" ГАРВАРД

Проф. Б. Струмінський викладає курс української мови

Кембридж (ФКУ). — Сьома з черги українська літня програма в Гарвардському університеті триває щойно два тижні, але її 159 студентів вже дали значне українське забарвлення Гарвардському подвір'ю і Гарвардському скверові.

Географічно студенти українистики репрезентують 16 стейтів: далекі — Каліфорнію, Вашінгтон, Юта, Міннесоту, Ілліной, Вісконсин, ближчі — Мічіген, Огайо, Північну Каролайну, Меріленд і Делевар та недалекі — дистрикт Колюмбії, Пенсильвенію, Ню Джерзі, Ню Йорк, Коннектикат і Массачусеттс. Сім студентів є з Канади, а троє з-поза Північної Америки: Ліда Припхан з Венесуелі, Олександер Лотоцький деВеліґост із Швайцарії та Джум-Фот Чуасай з Таїлянду.

Між студентами (67 хлопців та чоловіків і 92 дівчат та жінок) є чотири супружжя: Євген і Роксоляна Гуличі, Юрій і Ніна Мігайчуки, Євген і Ольга Рудакевичі та молоді Казанови.

Між учасниками — 18 це учні найвищої кляси середніх шкіл (наймолодші), як

(Закінчення на стор. 6-ій)

Розпочалися пластові табори на оселі ,,Новий Сокіл"

Норт Колінс, Н. Й. (ач) — Дві сотні молодих пластунів і пластунок започаткували тут тритижневе таборування у суботу, 9-го липня ц. р., на найстаршій пластовій оселі у вільному світі ,,Новий Сокіл'' біля Боффало, Н. Й. Таборовики з окружних пластових станиць: Рочестер, Боффало, Сейнт Кетерінс, Гамільтон, Сиракюз і Торонто, зорганізовані у чотирьох виховних таборах — новаків, новачок, юнаків та юначок. Рівнож є пластуни з дальших сторін: Маямі, Чікаго, Клівленд, Нюарк, Вашінгтон, Трентон, Фінікс і навіть Рим, Італія.

Командантом табору юнаків, який нараховує 31 учасника та шістьох у булаві, є пл. сен. Олексій Сагайдаківський. У таборі юначок є 36 учасниць та 6 булавних, а команданткою є ст. пл. Христя Косарчин. Команданткою табору новачок є ст. пл. Адя Телішевська, яка має під своєю опікою 41 новачку та 9 сестричок. Табір новаків нараховує 60 учасників та 10 осіб у булаві, а комендантом є ст. пл. Віктор Яворський. Адміністратором оселі цього року є пл. сен. Роман Заяць з Чікаґо, а канцелярією завідує пл. сен. Олександер Бережницький. Про харчові потреби таборовиків дбають пані при кухні під проводом інтендантки пані Марії Іскало та начальниці кухні пані Мирослави Дмитрюк.

Крім булав чотирьох таборів, існують ще три референтури, які переводять свої програми з поодинокими таборами. Пл. сен. Мар'ян Стасюк з ст. пл. Богданною Долішньою керують спортовими зайняттями, а залога басейну — ст. пл. Орест Іскало, ст. пл. Олесь Елиїв, ст. пл. Ліда Мотика та ст. пл. Надя Бабюк — переводить інструктаж у плаванні.

На ,,Новому Соколі'' цього року теж запроваджено експериментальну програму у релігійному вихованні з питомої пластової точки зору. Цією працею провадить окремий референт релігійного виховання. Місцеві душпастирі чергуються при відправі Богослужень для пластунів у неділі та свята. За здоров'я таборовиків дбає медсестра, пл. сен. Марта Стасюк.

Табори на ,,Новому Соколі'' зорганізовані Окружною Таборовою Комісією під проводом голови пл. сен. Богдана Пашковського та таборового референта пл. сен. Оксани Бережницької. Управа оселі запрошує батьків та гостей відвідати цю найстаршу пластову оселю в Америці під час святкувань дня Пластуна у суботу й неділю, 23-го-24-го липня ц. р.

Під час табору УНСоюз висилає на оселю для пластунів дарові примірники ,,Свободи'' і ,,Українського Тижневика''.

Відзначать 33-тю річницю боїв під Бродами

Лігайтон, Па. (О. Лий). — В неділю, 24-го липня ц. р., Станиці кол. вояків 1-ої Української Дивізії УНА у Філядельфії і Лігайтоні відзначать тут спільно на Оселі ім. О. Ольжича 33-тю річницю боїв у районі Бродів в Західній Україні, що їх у липні 1944 р. звела Українська Дивізія ,,Галичина'' у боротьбі проти большевицької Червоної армії.

Полеву Службу Божу й Панахиду за поляглих вояків відслужить в год. 11:30 перед пол. кол. капелян Української Дивізії і сам учасник боїв під Бродами о. Богдан Левицький, а опісля відбудеться спільна зустріч-обід, в часі якої учасник боїв під Бродами полк. Михайло Ліщинський поділиться з приявними короткими спогадами про ці бої та їхнє значення.

НЮ ЙОРК ПОВЕРТАЄТЬСЯ ДО НОРМАЛЬНОГО СТАНУ ПІСЛЯ ЗАТЕМНЕННЯ ТА ГРАБУНКІВ

Ню Йорк. — У п'ятницю, 15-го липня вранці, майже всі частини міста Ню Йорку і передмість вже мали електрику, яка була згасла в середу, 13-го липня, коло 9:30 увечері, спричинюючи цілковиту темноту, здержуючи рух автомобілів і підземок та паралізуючи все, що зв'язане з електричною енергією, що з черги дало нагоду до багатьох випадків вуличних грабунків та бешкетів. Хоча електрична компанія ,,Консолідейтед Едісон" твердить, що відсутність електрики в Ню Йорку і передмістях правдоподібно спричинив грім, який вдарив у електростанцію в Індіян Пойнт, яка находиться на північ від Ню Йорку, а відтак поступово почала псуватися ціла система, та посадник Абрагам Бім, нюйоркський губернатор Гю Кері і президент Джіммі Картер зарядили точні перевірки цілого випадку, який спаралізував найбільше місто ЗСА. Також компанія ,,Консолідейтед Едісон" повідомила, що основно розгляне причини цього випадку, щоб можна було поробити заходи для виключення подібних випадків у майбутньому.

В п'ятницю рано більшість підземок, як і поїзди, які курсують між Ню Йорком і передмістями, функціонували майже нормально, як теж майже нормальним був автомобілевий рух. У понад 95 відсотках мешканевих будинків вже була електрика, як теж у крамницях, банках ресторанах тощо. Летовища ,,Кеннеді" і ,,Ля Ґвардія" функціонували з деякими припізненнями.

В загальному, від середи до четверга вечора біля 10 мільйонів осіб були без електрики, коло 6,000 чоловіків, жінок і дітей мусіли ночувати у підземках, поїздах тощо.

Були випадки геройства і посвяти, з боку цивільних осіб, поліціянтів та членів пожежної служби. Але протягом ночі із середи на четвер, як і протягом четверга також дуже зріс рівень злочинности, зокрема грабунків крамниць і навіть приватних помешкань. Заарештовано понад 3,000 осіб і поранено 132 поліціянтів.

Попередній випадок, коли Ню Йорк опинився без електрики, трапився в 1965-му році, але тоді в такій же ситуації було ціле північно-східне побережжя Америки.

КОМІСАР ОФІЦІЙНИХ МОВ КАНАДИ ВІДВІДАВ КУК

Вінніпеґ (КУК) — Кіт Спайсер, комісар офіційних мов Канади, з нагоди свого побуту в Вінніпегу, 5 липня 1977 р. відвідав бюро Централі КУК, що дало нагоду обмінятися з ним думками про потребу ревізії секції 38 Закону про Офіційні Мови Канади в дусі охорони всіх інших мов Канади поза англійською і французькою.

ПРЕЗИДЕНТ КАРТЕР І КАНЦЛЕР ШМІДТ ПРОДОВЖУВАЛИ РОЗМОВИ

Вашінгтон. — Президент Джіммі Картер і канцлер Західньої Німеччини Гельмут Шмідт, який перебуває в ЗСА з офіційною візитою, погодились під час розмови в четвер, 14-го липня ц.р., що Захід мусить вийти з новою ініціятивою, щоб переломити застій у переговорах про скорочення військових частин в Центральній Европі, які ведуться вже кілька років між західніми країнами і країнами Варшавського Пакту. Нова ініціятива потрібна буде головно тоді, коли не буде поступу у переговорах між ЗСА і СССР про скорочення стратегічної зброї. Речники Західньої Німеччини заявили, що обидва державні мужі прийняли у цій справі однозгідне рішення. Якщо йдеться про інші справи, як, наприклад, непорозуміння між Бонном і Вашінгтоном щодо тактики в обороні людських прав і продажу Західньою Німеччиною атомових реакторів для Бразилії, проти чого вже раніше протестували ЗСА, то, згідно з опінією дорадників Шмідта, які його супроводжають і опінією речників Білого Дому, наступило погодження і усунено непорозуміння, які існували раніше. У заяві Білого Дому, опублікованій на закінчення розмов між Картером і Шмідтом, сказано, що в майбутньому якщо траплятимуться будь-які непорозуміння, то Вашінґтон і Бонн усуватимуть їх при допомозі безпосереднього телефонного контакту, щоб не допустити до їхнього поширення. Цю справу докладніше з'ясував Гельмут Шмідт журналістам в Крайовому Пресовому Клюбі, кажучи, що він і президент Картер погодились, що як тільки наступає сумнів в одного з них, то найкращий спосіб піднести слухавку телефону і сумнівну справу полагодити змісця. Білий Дім мав також сумніви щодо німецької економіки, але після розмови із Шмідтом, Картер висловив вдоволення економічним пляном Бонну. Справа людських прав і їхньої ролі в міжнародній політиці була також темою дискусії між Картером і Шмідтом. В кінцевій заяві нічого не говориться, що у цій справі існували якінебудь різниці поглядів між ЗСА і Західньої Німеччиною.

Відень, Австрія. — Пресові агенства інформують, що президент Румунії і генеральний секретар Комуністичної партії Ніколаі Чаушеску заявив в понеділок, 11-го липня ц. р., що комуністичні партії повинні перестати ображувати одна одну, а серйозні різниці поглядів повинні бути обговорювані на відповідних форумах. Чаушеску при тому відмітив, що кожна комуністична партія має право на автономію і висловлення свого власного погляду.

РЕМЗІ КЛАРК СТВЕРДЖУЄ БЕЗЗАКОННІСТЬ ЗАСУДУ РУДЕНКА І ТИХОГО, ВНОСИТЬ АПЕЛЯЦІЮ

Ню Йорк. — Комітет оборони радянських політичних в'язнів інформує, що Ремзі Кларк, колишній генеральний прокурор ЗСА, який згодився боронити права засуджених членів Української Громадської Групи для сприяння виконання Гельсінкських угод, Миколи Руденка та Олексія Тихого, вислав листи до родин засуджених, в яких сказано що: ,,Не дивлячись на те, що важко дістати матеріяли, нас є багато, яким не є байдужа доля Вашого чоловіка (сина) і ми докладемо всіх зусиль, щоб роздобути потрібні матеріяли, оприлюднити їх і забезпечити волю Вашому чоловікові (синові).'' Рівнож 7-го липня ц. р. Кларк вислав на адресу Верховного Суду СССР касаційну заяву в захист Руденка і Тихого.

Ремзі Кларк, якого заанґажував Комітет оборони радянських політичних в'язнів боронити Миколу Руденка і Олексія Тихого, продовжує свою діяльність та звернувся до американського посла в Москві, щоб той інтервеніював в уряді СССР в справі засуджених членів Української Гельсінкської Групи.

Апеляційна заява Ремзі Кларка говорить сама за себе, подаємо її в українському перекладі:

ЗАЯВА РЕМЗІ КЛАРКА

Підсудні Тихий і Руденко були, очевидно, засуджені невідомим судом, який таємно засідав у закритому фабричному приміщенні в далекому українському провінційному містечку Дружківка, сімдесят кілометрів на північний захід від Донецька. Їхні ,,злочини" полягали у використанні фундаментальних прав людини на свободу думки, переконань, слова, друку, зібрань і організацій. Їхні вироки були суворими. Сім років суворого режиму для Руденка і десять років для Тихого з наступним п'ятирічним засланням для кожного.

Цей документ має на меті зберегти і уточнити права звинувачених на апеляцію і, після скасування вироку, на справедливий суд, якщо леґальні звинувачення будуть висунуті проти кожного з них.

Совєтський посол З'єднаних Стейтів, Анатолій Добринін, генеральний прокурор СССР Роман Руденко і колегія адвокатів міста Києва та Донецької области були повідомлені

(Закінчення на стор. 6-ій)

УКРАЇНЦІ НІМЕЧЧИНИ НЕ ВІДСТАЮТЬ В ОБОРОНІ ЛЮДСЬКИХ ПРАВ

Мюнхен. — ,,Інформаційний Бюлетень'' Центрального Представництва Української Еміграції в Німеччині (ЦПУЕН) у видані за квітень-червень 1977 подає:

В СПРАВІ ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ

В справі деколонізації совєтсько-російської імперії видала Головна Управа ЦПУЕН обіжник до крайових та місцевих Представництв, в якому закликає докласти особливих старань в напрямку зацікавлення і заанґажування чужинецьких чинників цією проблемою. В цьому обіжнику пропонується покористуватися резолюцією Американського Конгресу з 21-го березня 1969 р., декляраціею Генеральної Асамблеї ОН з 14 грудня 1960 р., постановами Конгресу Світового Союзу Лібералів в Брюсселі з 30-го вересня до 2-го жовтня 1976 р. та книжкою Рабля: ,,Дас Зельбстбестіммунгсрехт дер Фелькер''.

ЗА ПРАВА ЛЮДИНИ

26-го квітня відійшло до деяких державних мужів Заходу письмо від Координаційного Осередку Українських Громадських Центральних і Крайових Установ в Европі в справі нарушування елементарних прав людини в СССР, а зокрема в Україні. Інтересною є відповідь з 12-го травня Міністерства закордонних справ Федеративної Республіки Німеччини: ,,Вельмишановні Панове! Пан міністер закордонних справ, Ганс-Дітріх Геншер, уповноважив мене відповісти на Вашого листа з 26-го квітня 1977 р., в якому Ви висловилися до питань прав людини в Україні. Федеральний уряд вже від років вів політику, яка була звернена на те, щоби забезпечити переведення і пошану прав людини у світі. На Конференції для безпеки і співпраці в Европі, в Об'єднаних Націях та в білятеральних зустрічах зустрічах провадив Федеральний уряд політику, яка спрямована на практичні висліди. Федеральний уряд вживає відповідні і належні засоби у своїй зовнішній політиці, щоби на тяжкому відтинку прав людини і основних свобід осягнути успіхи. Він використовує також можливість, щоби в підготові Конференції в Београді на ці питання дійшло до розмови і обговорення у відповідній формі. З правдивою пошаною — д-р Кін''.

*

Використовуючи матеріяли КОУГЦУ та ЦПУЕН, згл. меморіяли, видав Союз Чужинецьких Втікачів у Федеративній Республіці Німеччині до учасників Београдської Конференції звернення, в якому, між іншим, порушує питання переслідувань в Україні. Ці матеріяли були також використані Головним Зарядом Польських Втікачів у Німеччині, де про Україну в резолюціях з 12-го травня ц. р. написано: ,,а. Від 56 літ нищать совєтські влади в Україні право на самостійність, вільність слова та релігії!

б. Від багатьох років перебувають в концентраційних таборах відомий історик Валентин Мороз і Юрій Шухевич, — а від 16-го лютого цього року предсідник Українського комітету для договорів в Гельсінках, письменник Микола Руденко та один член Київської групи Олекса Тихий''.

СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Mondays and holidays by the Ukrainian National Association, Inc., at 30 Montgomery Street, Jersey City, N.J. 07302.
Second Class Postage paid at the Post Office of Jersey City, N.J. Accepted for mailing at special rate of postage provided for by Section 1130 of Act of October 3, 1917 — authorized July 31, 1918.
Статті і дописи, підписані авторами, не мусять відповідати поглядам Редакції. Редакція застерігає собі право в потребі виправляти і скорочувати надіслані матеріяли, незамовлені матеріяли повертається тільки тоді, коли автор собі це виразно застеріг, долучивши заадресовану коверту з відповідною поштовою оплатою. За зміст оголошень Редакція не відповідає.
Передплата: на рік — $30.00, на пів року — $16.00, на 3 місяці — $9.00. Для членів УНСоюзу 65 ¢ міс. За кожну зміну адреси — 25 ¢. Чеки і "money orders" виставляти на "Svoboda".
P.O. Box 346 Jersey City, N.J. 07303

„Контроверсійна бомба"

Сторінки світової преси — в країнах вільного світу, як теж в комуністичних державах — тепер заповнені вістками і коментарями про т. зв. невтронну бомбу, продукцію якої підтримує президент Джіммі Картер, хоча зазначує, що ще не вирішив, чи ці бомби будуть продуковані. Не тільки Білий Дім, але і Сенат висловив свою підтримку для продукції цієї нової атомової бомби, бо проголосував фонди на її розбудову, зазначуючи, однак, що задержує собі та Палаті Репрезентантів право відкликати своє теперішнє рішення, якщо законодавці пізніше переконаються, що ЗСА таки не повинні продукувати цієї бомби.

Західні коментатори називають невтронну бомбу „контроверсійною бомбою''. „Контроверсійність'' цієї бомби полягає не так у самих прикметах цієї нової зброї, як у факті, що проти її продукції дуже гостро виступив Совєтський Союз і деякі американські законодавці ліберальних політичних поглядів.

Москва вже кілька разів критикувала президента Картера, закидаючи йому, що розбудовою невтронної бомби збільшить загрозу для світового миру та може пошкодити політиці детанту із Совєтським Союзом. Контрольована диктаторською компартією совєтська преса твердить, що продукція невтронної бомби, мовляв, противиться заявам президента Картера щодо пошанування людських прав, бо як може Президент виступати в ролі оборонця цих прав і в той самий час погоджуватися на виготовлення „цієї страшної зброї''.

Проте, як і можна було передбачувати, Москва нічого не згадує про факт, що в дійсності невтронна бомба більш „гуманна'' — якщо взагалі можна будь-яку зброю називати „гуманною'' — ніж звичайні атомові чи водневі бомби. Невтронна бомба має бо за ціль радіоактивним промінням вбивати ворожих вояків на обширі приблизно одної квадратової милі, що дуже зменшить можливості і загрозу смерти для цивільного населення. Крім того, ця бомба не нищить будинків чи іншої власности. А дальше, коли після вибуху звичайної атомової чи водневої бомби радіоактивне проміння зникає з даної місцевості щойно за кілька або і кільканадцять місяців, то радіяція з невтронної бомби зникає вже за кілька годин. Значить, небезпека для цивільного населення багато менша від невтронної бомби, ніж від інших нуклеарних бомб.

Є різні причини, чому Москва так протестує проти продукції Америкою невтронної бомби. Поперше, Совєтський Союз і його союзники з Варшавського Пакту тепер на терені Европи мають перевагу над країнами НАТО щодо кількости вояків, як теж переважають в ділянці конвенційної та тактичної атомової зброї. Якщо ЗСА та інші країни НАТО матимуть задовільну кількість невтронних бомб, то дотеперішня військова перевага комуністичного бльоку на відтинку Европи буде зліквідована. Подруге, кремлівські верховоди добре знають, що якщо б вибухнула війна, то агресором напевно був би Совєтський Союз, а не країни НАТО, і бої проходили б на території західньоевропейських держав. У такому випадку Захід мав би в своїх руках дуже ефективну зброю, невтронну бомбу, яка винищувала б совєтські військові частини, але не цивільне населення західньоевропейських держав та не нищила б матеріяльного дорібку. Тому Москва і боїться невтронної бомби, знаючи, що европейські члени НАТО вжили б її проти совєтських військових з'єднань, а не відомо чи вжили б звичайну нуклеарну зброю, не хотячи вбивати свого власного цивільного населення та пустошити своїх країн.

Тому треба надіятися, що президент Картер і обидві Палати Конґресу таки вирішать випродукувати потрібну кількість невтронних бомб і забезпечать ними американські військові частини в ЗСА і в Европі, як теж військові частини інших держав НАТО. Невтронна бомба — це не тільки більш ефективна зброя проти можливої інвазії з боку комуністичного бльоку, але також спроможна відстрашити Совєтський Союз від здійснювання його імперіялістичних плянів.

М. Мельник

ЧИ КІНЕЦЬ ЕПОХИ?

Коли комуністи прийшли до влади в російській імперії, усі комуністичні партії світу прийняли цю подію з великим одушевленням. Люди, для яких політична філософія комунізму стала релігією, були готові багато дечого зробити для першої комуністичної держави. Деякі із них були готові на все, навіть на зраду своєї батьківщини. Та були між ними і такі, які ніколи не вірили в те, що російський комуністичний уряд зуміє поставити інтереси інтернаціонального комуністичного руху понад інтереси імперії. Між тими останніми найбільше, мабуть, було українців.

Люди говорили про керований не-росіянами, а Москвою комуністичний інтернаціональний рух так, наче б дійсно в Москві сидів якийсь понад-національний уряд, для якого добро світової комуністичної революції стояло б понад усе. Це правда, що в давніших часах усі комуністичні партії (хоч і не всі комуністи) у це вірили. Та в Москві нічого подібного ніколи не існувало.

Тепер кажуть, що тільки останніми часами уряд СССР почав робити речі, які відштовхнули інші комуністичні партії від Москви. Люди ті чомусь не завважують, що уряди СССР того роду речі робили від самого початку свого існування. Різниця тільки в тому, що спочатку просто не було багато нагод для того, щоб показати чиїм інтересам ті уряди дійсно служать. Крім цього, комуністи в тих часах були переважно фанатиками, яким тяжко було повірити в те, що комуністи при владі не можуть думати такими самими категоріями, як комуністи без державної відповідальности.

Якраз і тому для оцінки внутрішньої і закордонної політики урядів СССР відношення між російськими урядами та неросійськими комуністичними партіями не є міродайне. Оцінка тієї політики тільки тоді починає становити логічну пов'язаність, коли дивитись на відносини між росіянами і тими комуністичними партіями, із якими росіяни попали в конфлікт з огляду на розбіжності національних інтересів.

Спершу таких конфліктів між росіянами та іншими комуністичними партіями було дуже мало. Ті конфлікти, що заіснували, росіяни старанно закривали перед очима інших комуністичних партій. Крім цього, з огляду на фанатизм тодішніх комуністів, росіянам не було тяжко обдурювати інші партії, кажучи їм, що вони конфлікти ті полагоджують не зі штандпункту інтересів імперії, а в ім'я комуністичного інтернаціоналізму.

Таким чином про національні конфлікти між російськими і українськими комуністами ніхто не знав, помимо того, що червоні росіяни вирішували їх дуже часто з багато більшою дозою національного шовінізму, чим їхні білі попередники. Коли б принаймні польські, чеські, чи мадярські комуністи приглянулись ближче до російсько-українських відносин, тоді вони багато скоріше зрозуміли б, що їх чекає.

Коли б люди приглянулись тим справам ближче, тоді вони від самого початку завважили, що основні пости в КП СССР, в адміністрації країни і у війську всі були в руках росіян і тільки з маленькою домішкою зрусифікованих націоналів. Дійсно інтернаціональний уряд в Москві не був до подумання тоді і не є до подумання ані тепер, ані в майбутньому без огляду на те, що, скажімо, у Варшавському Пакті росіяни становлять значну меншість.

Російський народ ані культурно, ані економічно не терпів так, як український народ. В дійсності, після приходу до влади російських комуністів русифікаційні заходи набрали колосальних розмірів. Про того роду масові і всеохоплюючі намагання викоренити національну пам'ять серед мільйонів людей від колиски до гробу, найжорстокіші царі навіть не мріяли. Це все російські уряди робили й роблять в ім'я комуністичного інтернаціоналізму, помимо того, що ні одна комуністична партія в світі, включно з росіянами, не була і не є готова в ім'я комунізму резиґнувати зі своєї культури й мови. Для людей, що з тими справами обзнайомлені, ті речі є незаперечні.

Чи українцям треба бити українських комуністів (я маю на думці комуністів, а не коляборантів і ренеґатів), бо вони воліють теперішній стан поневолення під комуністичною владою, аніж українську незалежну державу під демократичною владою? Я думаю, що того роду становище відносно українських комуністів є цілком невиправдане. Чи ми дійсно можемо повірити, що такі люди, як Плющ чи його товариші, що сьогодні сидять по тюрмах і концентраційних таборах імперії, будуть разом з російськими комуністами боронити непорушність СССР, коли б прийшла „загроза'', що Україна стане незалежною демократичною державою?

Те саме відноситься до міжнародних відносин у ширшому маштабі. Чи західні демократії повинні бити усі комуністичні держави тому, що на випадок конфлікту вони все підуть з росіянами проти Америки? Алже ж конфлікт між чеськими і російськими комуністичними урядами це не була дрібна справа. Це була війна! Комуністична Югославія була готова до збройного опору проти росіян. Те саме напевно сталося б, коли б росіяни вирішили, що румунський комунізм не цілком згідний з „правдивим'' марксизмом-ленінізмом.

А якже ж справа з Китаєм? Тут знову прихильники теорії „ідеологія понад усе'' кажуть, що скоріше чи пізніше ідея переможе і росіяни з китайцями погодяться. І тоді нарешті покажеться, що вони все таки мали рацію. І це вони говорять із свідомістю того, що одна і друга сторона видає більйони долярів на підготову до війни. Щось мусить бути не в порядку з одними або з другими.

Очевидно, на світі існують поодинокі комуністи та й маленькі комуністичні партії, які залишились вірними росіянам навіть тоді, коли їхня вірність не є згідна з інтересами їхніх націй. Але ж нам не можна підтримувати основні тези за допомогою виїмків.

Коли комуністичні держави підтримують одна одну в Об'єднаних Націях чи при інших нагодах, тоді в тому немає нічого дивного. Те саме роблять демократії. Те саме роблять держави із соціялістичними чи християнсько-демократичними урядами. Та комуністичні держави були і є готові іти війною одна на одну в ім'я національних амбіцій (Росія — Чехо-Словаччина) чи національних інтересів (Росія — Китай).

Сьогодні чимраз більше комуністичних партій починають ті речі розуміти. І тому сьогодні тільки ті комуністичні партії залишились стовідсотково вірні росіянам, що на їх землях чи кордонах стоять російські танки, чи яким росіяни дають гроші. Сьогодні ми є свідками початку кінця тієї епохи, в якій росіяни були такі успішні в поширюванні і скріплюванні імперії в ім'я і начебто для добра інтернаціонального комуністичного руху.

Степан Женецький

„ДЕТАНТ" І ПРАВА ЛЮДИНИ

У зв'язку з нарадами 35 держав, що підписали в Гельсінках т. зв. Заключний Акт та які тепер відбуваються в Београді, Югославія, де розглядаються виконання деяких точок тієї умови її сиґнаторами, західні політичні коментатори застановляються над тим, який вплив матимуть ці наради на політику „детанту, тобто, мирної співпраці Заходу і Сходу, значить не-комуністичних і комуністичних держав, та на людські права в комуністичних державах, а головним чином, в Совєтському Союзі.

Головне питання звучить: в який спосіб думає Захід спричинитися до змін в СССР в напрямку ліберальнішого, більш відкритого та більш демократичного суспільства?

Починаючи дискусію на цю тему, західні політичні коментатори виразно застерігаються, що Захід, намагаючись причинитися до цих змін, ніяк не думає закликати до революції в Совєтському Союзу. Це було б на їх думку, не тільки неморальним, а й небезпечним вмішуванням у внутрішні справи інших держав: це спричинилося б, правдоподібно, до приходу до влади в теперішньому СССР групи людей, які не були б більшими любителями свободи, чи ліберальнішими, як їхні попередники — комуністи.

З тим побоюванням західніх коментаторів можна погодитися тільки до деякої міри. В той час, коли можна признати їм слушність в тому, що після усунення московських комуністів, чи, вірніше, московських псевдокомуністів, до влади в Московії можуть прийти іншої масти московські тоталітаристи-єдинонеділимці, нової породи чорносотенці, які напевно візьмуться рятувати „єдину, неділиму''. Поневолені народи мусять добре дбати, щоб при розвалі СССР того не сталося. Натомість трудно зрозуміти, чому західні політичні коментарі вважають, що коли б Захід діяв в напрямі вибуху революції внутрі Совєтського Союзу, то це було би неморальним „вмішуванням у внутрішні справи'' чужої держави? Чому ж тоді московські комуністи не відчувають викидів своєї політичної совісти, коли вони не тільки закликають, а й спричиняють внутрішні революції в інших державах, та ще й допомагають їм своєю зброєю і кубинськими вояками?

„Совєтський Союз — правильно твердять західні політичні коментатори — виріс на сотками років пануючому авторитаризмі-самовластю. Але це не означає, що там не може настати й демократична система. Це одначе підказує, що в московській червоній тюрмі народів є мало культурних й історичних підстав для наглої переміни політичної системи. Насправді, багато москалів приймає марксизм-ленінізм, як найкращу для них систему і зовсім не має бажання якихось змін. А це факт, що його на Заході часто забувають.

Який же вихід з тієї ситуації?

–Після кількох десятків років західні провідники прийшли до переконання, що не є найкращим способом продовжувати „холодну війну'', яка держить напружені взаємовідносини аж до точки кипіння, а треба впливати іншим способом, щоб Совєтський Союз поводився якось „прилично'' на світовій сцені. А засобом до цього є, на думку Заходу, торгівля, обмін людьми й інформаціями та договори, що обмежують зброєння. Правда, така політика Заходу не виключає ривалізації чи агресивности москалів, але вона їх трохи здержує. Якщо Москва, думають на Заході, привикне до економічної співпраці із Заходом, вона пізнає свою користь із добрих відносин з ним.

На Заході думають, що збільшення контактів з московськими комуністами, навіть тільки офіціяльних, матиме корисний вплив на них. Чим більше контактуватимуться москалі з чужинцями за кордоном, а й дома, то є надія, що їхні погляди будуть поступово змінюватися. Правда, ті совєтські громадяни, яким дозволяється їхати за кордон, є в більшості „певними'' комуністами, які не зійдуть з комуністичної лінії, але і в них „щось'' західнього защепиться. Також контакти між західніми і совєтськими науковцями, вченими і бізнесменами в Совєтському Союзі дуже реґульовані. Та все ж двоторова виміна дає нагоду зустрічатися совєтським громадянам з новими думками й ідеями.

І так зчасом, сподіються на Заході, совєтське суспільство буде поволі змінятися. Сьогодні типова совєтська середня кляса людей мріє мати своє приватне, вигідніше помешкання, деякі консумційні вигоди і, правдоподібно, автомобіль. А що буде завтра, якщо підставові життєві бажання здійсняться? Чи не буде це бажання подорожей по чужих країнах? Читати закордонні книжки? Бачити контроверсійні театральні вистави? Не можна виключати можливостей, що в цей спосіб почнеться в СССР тиск на режим з-долу в цьому напрямку і тим самим посилиться домагання респекту до „людських прав''.

Правда, підсовєтські політичні дисиденти домагаються більших прав. Вони добре знають, що т. зв. „совєтська демократія'', це кпини із справжньої демократії. Совєтські дисиденти боряться за право не погоджуватися, за справедливі суди, за право зборів, демонстрацій, молитви; за багато прав, що „гарантовані'' паперовою совєтською конституцією, але не мають жадної практичної вартости. Дисиденти готові йти до тюрми за свої переконання. Але їх небагато і вони не мають політичної сили. Хоч їхні погляди викликають симпатії між совєтськими інтелектуалістами, проте

(Закінчення на стор. 5-ій)

З НАШИХ БУДНІВ

„Словом" і ділом

Автор цих рядків не належить до категорії таких народних робітників, які чекають публічних похвал за свою працю для народу, або друкованих грамот чи відзначень, а все ж таки, — нічого гріха таїти, — приємно вам робиться на душі, коли час-від-часу хтось дружньо потисне вам руку чи поплескає по плечу і скаже, наприклад: „Гратулюю! Цей останній фейлетоник у „Свободі'' то вам вдався! Я забув, який його титул і про що ви там писали, але цікаво було почитати''.

Подібна приємність зуструла мене недавно на оселі „Верховина'' під час концерту дитячого хору „Молода Думка'', — тоді ще під опікою п. Богдана Бідяка. По концерті підходить до мене один з батьків якогось „думкарика'' та й говорить:

8 Давно вже хотів привітати вас із вашим виступом на „Живому Лисі Микиті'' в Ню Йорку, але якось не було досі нагоди. Тисну руку і направду щиро дякую!

Ну, звичайно, після таких сердечних слів ви почуваєтесь дослівно так, ніби вас хтось під серцем маслом помастив!

— То я вам, добродію, глибоко вдячний за ваші ласкаві слова, — кажу, зворушений. — Справді вам припала до вподоби моя гумореска про ювілейний рік СФУЖО?

— Ах, ні, я не про те хотів! — сконфюзився добродій. — Сказати правду, я навіть не чув, що ви там читали, бо ми обоє з дружиною спізнилися на імпрезу: задовго шукали міця для паркування. Алеж я бачив на власні очі, як ви хвацько увихалися по залі і раз-у-раз доставляли крісла спізненим гостям. І для нас притаскали пару крісел з бальконy... Ще раз тисну руку! Спасибі!

Ну, що ж... І за таке „спасибі'' треба подякувати, а то й зафіксувати цю подію для потомности на сторінках преси. Воно-то правда, що двигання крісел не належить, так би мовити, до мого департаменту, але в Об'єднанні Українських Письменників „Слово'' колезі Ромкові Маланчукові і мені доволі часто приходиться виконувати цю функцію, як двом „молодшим'' членам Правління. Тут, однак, мушу підкреслити, що на вечорі „Живого Лиса Микити'' ми знайшли особливо щирого помічника в особі знаного громадського робітника, п. Григорія Яремчука з 7-ої вулиці. Він сам, хоч не член „Слова'', але д і л о м виявив свою прихильність до української літератури, за що йому належиться від нас не звичайне, а велике „Спасибі''!

Ікер

Ярослав Стасик

НА КОНВЕНЦІЇ АВТОМОБІЛЕВИХ РОБІТНИКІВ

(5)

Напевно подумають, що їх іґнорую, а я цього не хочу, бо всіх поважаю та шаную. Пан Вибачинський мене зрозумів і сказав, що ввечері до мене зателефонує. Час біжить, уже далеко по 12-ій, а ніхто не являється з наших жінок в народних одягах. Тим часом приїхала моя дочка Христя і я зараз запряг її до збирання підписів на петиціях. Говорю з п. Медведем, як мається справа з репрезентацією? Пан Медвідь відповідає, що всіх повідомив. Пояснюю йому, що це справа великої ваги і, якщо ми не зуміємо зліпити таку репрезентацію, то буде крах на цілій акції. Пан Медвідь пішов до телефону. Догадуюсь, що телефонує по цілому Лос Анджелесі, бо майже годину сидить коло телефону. На запит, як справи маються, не вміє відповісти. Приходять американці і запитують про репрезентацію. Не говорю їм правди та заспокоюю, що ще маємо годину часу. Вони з цим не погоджуються, бо повинні люди бути на місці від початку, бо всіляко може бути і треба бути готовим на кожну хвилину. Я й сам про це знаю, але що можу зробити. Зі своєї сторони все поробив, а п. Медвідь заявив мені, що все буде зроблено. В таких випадках я дуже денервуюся. Пояснюю американцям, що всі люди на роботах і в школі і напевно скоро з'являться, хоч сам не вірю в це, що говорю. Телефоную до д-ра Квітковського та вияснюю стан справи. Він також поденервований. Говорить, що люди мусять знайтись, навіть, коли треба заплатити. Я то й сам знаю, що мусять, але де їх узяти? Ми не закінчили розмову. Я відходжу зовсім розбитий. Мені соромно, волів би під землю провалитись, чим тут бути. Від моїх знайомих американців утікаю, бо соромно в очі дивитись. При столі всі приявні, яким говорю, в якому ми положенні та докоряю, чому зразу мені не сказали, що громада не в силі з того вив'язатись, тоді не зачинав би взагалі, бо не дзвонив би поставити українську справу на посміховище. Присутні розуміють це і ніяковіють. Я переконався, що одинока ставка — це о. Галик. Говорю, що плачу скільки б не коштувало. (Правда, грошей уже не маю, але маю особисті чеки і ними думаю платити). Отець пішов до телефону, довго видзвонює, а тут уже друга доходить. Пан Новак говорить, що в крайньому випадку може зателефонувати до Голлівуду, там знаходиться професійна танцювальна група, виключно чужинці, які мають українські одяги. Чорт з ним, думаю нікому на чолі не написано, якої хто національности. Скільки коштуватиме — він не знає. Я годжусь. Як тільки о. Галик не зможе нічого зробити, візьмемо з Голлівуду. Отець Галик коло телефону підсміхається, відчуваю, що добра новина. Так і було. Не говорить скільки має осіб, тільки виїжджає і каже, що буде на третю. Я втік з будинку на двір, щоб не зустрічатись з американцями. Час летить дуже скоро, на мою думку за скоро. Приїжджає Отець, а з ним його красуня-дочка Дарина, п. Анна Лозова та п. Юрій Цап. Всі гарно вбрані в національні одяги. Побачивши їх, мені сльози радости потекли з очей, з чого отець мене натягає.

Коло стола ждуть на нас американці. Пан Візинський допомагає Отцеві, що має сказати. Всі примушують мене, щоб моя дочка брала участь у репрезентації і так ми змінили репрезентацію. В її склад увійшли: о. Галик-Голутяк, Микола Медвідь, Анна Лозова, Дарина Галик-Голутяк, Юрій Цап, Христина Стасик та моя особа, що являється зв'язковим. Ми підійшли до входових дверей, на конвенційну залю. З трибуни викликую мого знайомого директора ріджену п. Йоґіджа, який говорить стійковим, щоб нас перепустили та виводить нас на трибуну. Сесія, як звичайно, затяглася, над кожними проблемами багато дискутують. Нам довго прийшлося чекати, поки наша точка прийшла на черґу. Виступає п-ні Венда Турнбуіл від Інтернешинел Амнесті. Кожний з нас запитує себе, що вона говорити-ме? Чи згадає хоч словом про Україну? Перекидаємось словом, що ні. З неї прекрасний промовець. Говорить плинно та виразно. Пройшовшись по всіх країнах, в яких не додержують гельсінкських постанов про людські права, найдовше зупинилась на Совєтському Союзі, а в тому найбільше говорила про українців, що найбільше караються по концтаборах та закликала складати грошеві датки на їхній рятунок. Багато більше сказала про Україну та я не чув, мені наче відібрало слух. На кінець в імені Інтернешинел Амнесті дякує Юнії за винесення резолюції „Людські права'' та просить делеґатів голосувати за цією резолюцією. По закінченні її промови оплески делеґатів заглушили все. Говорю до п. Медведя, що нам слід їй подякувати. Так ми й зробили. Пан Медвідь, подякувавши, взяв від неї адресу. Я не в силі успокоїти свої нерви, плачучи, обцілував її руки. Вона поґратулювала мені за корисну роботу, кажучи, що якби не ви, українці, то хто знає, чи була б видвигнена резолюція про „людські права''.

Предсідником на цей час є мій знайомий заступник президента Блюстон, який запитує мене, чи довго промовлятиме п. Візинський. Відповідаю, що ні. Закликають до голосника Візинського. Його промова була присвячена виключно українській проблемі, де він незле зумів насвітлити головні проблеми в Україні. На закінчення своєї промови Візинський сказав з'їздові, що українці мають свою репрезентацію і закликав о. Галика до слова, як провідника української репрезентації. Його закликали до голосника. З Отця гарний промовець. Він піднесеним голосом привітав з'їзд та новообраного президента Фрийзера. На закінчення твердим голосом Отець говорить: хай Бог благословить ваші діла. Всі делеґати встали й нагородили його рясними оплесками. З черги Анна Лозова передала дарунок від українців президентові Фрийзерові. Це був скромний дарунок, який складався з касетки, двох писанок та двох книжок про Україну. Фотографи не дають спокою. Кожний старається зробити знімку з нашої репрезентації. Та предсідник закликає до порядку, бо формально резолюція ще не пройшла. Дає під дискусію. Голоситься один дискутант, який зачав говорити не до теми. Ударом молотка по столі предсідник відбирає слово. Забирає слово один мурин, делеґат з Ню Йорку (як мені сказав один з комуністичних делеґатів, яких було на з'їзді не більше, чим пальців на одній руці). Дискутант не зачіпає українців, ані резолюції, тільки говорить, які кривди діються в Америці. Делеґати обурені, не чути оплесків. Тому, що не буде більше дискутантів, предсідник дав резолюцію під голосування, яку прийнято одноголосно. Тоді фотографи взялися до роботи. Фотографують нашу репрезентацію з усіх боків. Я не можу стримати своїх нервів, ховаюся, щоб мене заслонювали, бо мені стало соромно самого себе, що не можу стримати своїх сліз. Іду поґратулювати президентові Фрийзерові за вибір на президента та подякувати за все, що зробив для української справи. Президент Фрийзер хоче поробити знімки з українською репрезентацією. Я знову стаю зі заду, та Президент стримує фотографів, бо хоче, щоб я стояв коло нього.

Так ми пообіймались і нам поробили знімки. За сльозами світу Божого не бачу. Я зовсім розгубився, роблю більше відрухово. Вся верхівка Централі ґратулює мені за мої успіхи. А мої приятелі та інші делеґати не дають з трибуни зійти, кожний старається стиском руки поґратулювати мені за успіх. Я подякував Екзекутиві та делеґатам з льокалю Юнії 160 та чим скоріше вибігаю зі залі, щоб прийти до себе. Біжу до телефону, щоб про все повідомити д-ра Квітковського. Та в розмові з ним я не маю що говорити. Він чує, що я схвильований, тому й не домагається всіх пояснень. Дякує мені та просить, щоб я зателефонував з готелю, коли прийду до себе. Так я і зробив. В такій метушні я десь загубив свою теку, деякі записки та кілька сот петицій, які передала мені моя дочка, та з минулого дня. Я певний, що залишив на трибуні, тому вертаюсь на трибуну.

У міжчасі сесія закінчилась, а з нею 25-ий з'їзд робітників Ю Ей Доблю. На трибуні нікого немає, тільки бувший президент Вудкок зі своїм оточенням про щось гуторять. Мені відомо, що Вудкок призначений на амбасадора до Китаю, тому бажаю йому багато успіхів на цьому пості та дякую йому за все, що зробив для українців. Таки своєї теки не знайшов . Репрезентаційний

Закінчення на стор. 5-ій)

КОЛИ НАРОДЖУВАЛАСЬ КАНАДСЬКА УКРАЇНА

У 80-РІЧЧЯ ПОБУТУ о. НЕСТОРА ДМИТРОВА, ПЕРШОГО УКРАЇНСЬКОГО СВЯЩЕНИКА В КАНАДІ

НАПИСАВ МИХАЙЛО Г. МАРУНЧАК

З ПЕРСПЕКТИВИ 80-РІЧЧЯ

В квітні і травні 1977 року сповнилося 80 років з того часу, коли зародки перших українських поселень в Канаді відвідав о. Нестор Дмитрів, український священик зі ЗСА.

З перспективи 80-річчя його відвідин доцільним і корисним було б приглянутися цим іміграційним початкам українців в Канаді та згадати хоч в головних рисах тих, що поставили підвалини під українське суспільне життя в цій країні, бо на положених основах тому 80 років протягом наступного 80-річчя виросли церковні єпархії й митрополії, крайові централі різних організацій та установ, створилася національна репрезентація народу враз з усіми культурними атрибутами, як видавництва, преса, музеї, бібліотеки тощо, іншими словами, коли то з дрібних, невеличких перших українських колоній серед диких прерій, лісів і пустарів Канади, до яких важко було дібратися не то дерев'яним возом, а то й піхотою, українці Канади стали модерною спільнотою з 600,000 населенням, зі своїми представниками в законодатних палатах, стали спільнотою, про яку говорить та яку шанує ціла Канада.

ОТЕЦЬ НЕСТОР ДМИТРІВ

Коли предтечі організованої української іміграції до Канади в особах Василя Єлиняка та Івана Пилипова прибули до Канади в 1891 р., то на канадських обширах замешкувало тоді тільки 4,833,000 народу. В провінції Манітоби жило 152,506 осіб, цебто одна четверта сьогоднішнього Вінніпегу. Вінніпег нараховував тільки 25,638 мешканців. На карті Канади не видніли ще такі міста та містечка, як Едмонтон, Ріджайна, Саскатун, Йорктон. Про Давфин, якого ще не було на мапі, та Давфинську околицю, говорилось і писалось як Лейк Давфин. На цих та інших обширах заходу Канади царювала ще прерійна цілина та непрохідимі ліси.

Саме в такі околиці стали поселюватись в останній декаді минулого століття українські емігранти, які шукали за індивідуальною і політичною свободою та кращою матеріяльною екзистенцією. Стошістдесят-акрові наділи землі, так звані 10 долярові гомстеди, манили всіх. Заманили вони й Василя Ксьонжика з Теребовлі, який цілою родиною та враз з другими шести українськими родинами у вересні 1896 р. прямували в околицю Лейк Давфин. Тут були: Іван Ситник, Іван Ґерелюк, Йосиф Павліцький, Петро Перхалюк, Іван Ніжаловський, (званий теж Ніжалковський, а в сучасних актах Ніплянський) та П. Бащак. В пересічному кожна родина нараховувала п'ять душ. Ця валка, яка вибралася з Вінніпегу поїздом, прибула до Ніпави, останньої залізничої зупинки в тому часі, ще того того самого дня, але дальше прийшлось йти пішки або їхати возом, щоб добитись до місця призначення. Завойовники прерій спряглися разом і закупили три пари волів і три вози і при їх допомозі їхні діти мали дещо більше вигод, як їхні батьки. По кількох днях маршу за возами, валка продісталася індіянськими стежками та полями до „оселі", а радше поляни, яку рішили затаборувати на постійно. Її треба було назвати. Рада в раду й охрещено її Теребовлею, яка мала нагадувати своїм мешканцям столицю князя Василька Ростиславича, який з братами Володарем та Рюриком був основоположником Галицького Князівства, та з якого прибули нові імігранти Канади.

В зимі того ж року прибули сюди ще сім родин: Гаврило Саранчук, Петро Гуска, Михайло Ґаджоса, Іван Лозинський, Микола Ясінчук, Пантелеймон Червінський. Десь під весну наступного року прибули сюди родина П. Потоцького та Г. Шевчика. Ступнево оселя Теребовля, яка своєю назвою в'язала своїх жителів з культурними й історичними вартостями минулого стала поширюватись, а її батьки стали дебатувати, щоб по рідному минулому вести життя на новій землі. Канадські теребовельці стали раду радити над основанням своєї церкви, школи, над вихованням молодого покоління. Найбільшу недостачу відчували вони в браку своєї церкви та свого священика.

Релігійне питання для українських поселенців було угольним питанням в духовій площині. Крізь його призму розв'язувались всі інші питання. Уся філософія поселенців зосереджувалася у вірі в Бога, а помостом до цього був витворений століттями український обряд, з яким також були пов'язані звичаї й обичаї. Яке мусіло бути їхнє душевне заломання впарі з тим, витворена душевна жажда „свого", коли їм доводилось часами не місяцями, але теж роками ждати на свого священика. Треба замітити, що з обрядового погляду українці не різнилися, — і католики і православні, домінантні релігії в Україні, були визнавцями східнього, цебто візантійського обряду, що вже мав свою типово-українську закраску. Організаційно, перші підлягали Римській столиці, другі Російській Православній Церкві, які постійно вели зі собою війну. В одних і других релегійна обслуга мала велике значення.

Питання релігійної обслуги для поселенців не занедбував також д-р Осип Олеськів, організатор масового і плянованого поселення українців до Канади. Як тільки започаткував він акцію висилання поселенчих транспортів до Канади, вже 16 травня 1896 р., писав він до Оттавського уряду, вказуючи на велику потребу духової обслуги серед перших українських поселенців в Канаді. Оттавський уряд розв'язав цю петицію в той спосіб, що віддав це питання під опіку римо-католицького архиєпископа Лянжевена в Сент Боніфасі. Останній, не орієнтуючись в церковних стосунках Сходу, зданий на доради польських облятів, призначив для всіх, які приходили зі Східньої Европи, костел Непорочного Зачаття Марії на Австин у Вінніпезі та приділив сюди душпастирем польського священика Вацлава Кулявого. Йому він теж надав юрисдикцію обслуговувати українських поселенців на фармах. Це було фатальне рішення, якщо брати до уваги, які історичні анімозії були витворились між римо-католицьким клером, а українськими вірними на матірніх землях. Склалось так, що призначений душпастир вже в короткому часі виявив свою необ'єктивну конфенсійність. Це ще більш ускладнило відношення українських вірних до латинського клеру.

Українські поселенці в Канаді не хотіли визнавати цього стану, а то тим більше, що при помочі часопису „Свобода" єдиного українського часопису на північно-американському континенті в тому часі, було відомим, в якій затяжній боротьбі були українські церковні громади в ЗСА, а які мали розпорядком Риму підлягати римо-католицькій ієрархії, яка цілком не розуміла потреб українських вірних, їх обряду, як також заперечувала всі спроби священиків і вірних рядитися автономно своїми традиційними правами. Це було причиною, що вже в 1890 р. на з'їзді українських священиків у Вілкс Бері однодушно вирішено домагатися свого єпископа, а згодом (на Гарисбурському З'їзді в 1902 р.) заговорено про потребу українського патріярхату. Тим часом римо-католицька ієрархія, як в ЗСА так в Канаді, стала домагатися від Римської столиці, щоб вони мали виключну юрисдикцію над українцями католиками і щоб всі парафіяльні маєтки були записувані на їхні єпископські корпорації.

Українські вірні не могли примирюватися з тим станом. В своїх відчуттях вони принесли зі собою в поселення самоуправність й автономність своїх громад, своєї Церкви, в якій плекалась століттями самобутня духовість. Вони з болем в душі гляділи на тих, які з незнання профанували їх обряд та традицію. Тому туга за рідним священиком степенувалась не тільки часово, але також наслідком церковним ускладнень.

Щоб мати рідного священика на великодні відправи в 1897 р. в Канаді, перші українські колонії звернули свої очі та прохання до часопису „Свобода" та його редакторів, о. Н. Дмитрова і о. І. Констанкевича. Листи, мольби й апелі були гарячі й о. Нестор Дмитрів рішається виїхати до Канади, щоб відбути великодні сповіді з поселенцями та по традиції посвятити великодню пасху.

В дні 5 квітня того ж року був він уже у Вінніпезі та в Іміграційному домі давав духову обслугу тим, які в останньому часі сюди прибули. В наступних днях він відбув довші розмови з Кирилом Ґеником, іміграційним урядником, який був єдиним українським інтеліґентом в тому часі в Канаді та являвся своєрідним опікуном українських поселенчих громад. Був він також висланником д-ра О. Олеськова та його правою рукою в розселенні нових транспортів. К. Ґеник не був чужий о. Н. Дмитрову, бо згаданий писав часті дописи до „Свободи". В двійку, Ґеник і Дмитрів намітили машрут відвідин о. Н. Дмитрова. — Вже 9 квітня вибрався о. Н. Дмитрів поїздом в Лейк Давфинську околицю.

Помандруймо й ми з о. Дмитровом хоч на хвилину, щоб бути близько подій пропам'ятного 80-річчя. Зробімо так, як це він описує в своїх споминах „Канадійська Русь", в цьому неоціненому документі українського минулого в Канаді.

В ЕМІҐРАЦІЙНОМУ ДОМІ В ДАВФИНІ

Пізно вечером приїхав я до Давфину — пише о. Дмитрів у згаданій „Канадійській Русі". Поїзд спізнився тільки чотири години. По дорозі вода підмулила залізну дорогу. Отже, треба було дорогу направляти. Впрочім спізнення в ту околицю не потягає за собою ніяких шкідливих наслідків, продовжає автор споминів, а тим часом о. Дмитрів примістився в Еміґраційному домі, щоб зробити дальші зарядження, щоб остаточно дістатися до призначеної цілі. Тодішній Еміґраційний дім в Давфині нічим не відрізнявся від інших еміґраційних домів по малих містечках Канади.

То одно-поверхова буда, продовжає Дмитрів, збита мільйонами більших і менших цвяхів. На середині велика залізна англійська кухня, на яку ставить кожна родина свій горщок, по під стіни дерев'яні причі — ніби ліжка. На горі (цебто на поверсі — М.Г.М.) рівнож так само уряджено. Чоловік, що приходить на фарму має право десять днів мешкати в тій буді і користуватись кухнею і причею. Дров на опал дають — харчування в кожного своє. Народу, як мух. Чорнісінько, гамірно. Слабеньке світло маленької лямпки освічує заледви один закуток. Гамір різного рода бесід зливається в один невиразний гук. Тут знайдете французів, шведів, німців, російських жидів, шотляндців, русинів, поляків і других. Народ роздягається і ладиться до відпочинку. Один свище, другий щось розказує і сміється, там у куті хреститься побожний француз а на серед хати, як у себе вдома б'є поклони наш чоловік, аж гук розходиться по хаті. Народи дивляться на ту гімнастику, не розуміючи, що це все значить — сміються, аж за боки хапаються, а впрочім думають собі, що воно так перед сном мусить бути".

„Я дістав з протекції осібне ліжко на першому поверсі, пише Дмитрів, і змучений дорогою тай враженнями заснув здоровим сном. Я вже добре захропів, як хтось мене злегенька штуркнув в бік. Протираю очі, дивлюся стоїть наді мною чоловік і починає розбиратися і ладитися до спання. Я посунувся під стіну. Незнайомий чоловік положився на ліжко і, не обзиваючися до мене ні словом, захропів здорово. Рано встав він і так само не обзиваючись до мене ні словом, забрався до свого діла. Я відтак подибав його в готелі при сніданні, навіть при однім столі ми сиділи, але він до мене нічого та й я до нього нічого. Европейцям певно дивне таке поступовання, але у нас (цебто на північно-американському континенті — м. г. м.) звичайна річ. Чоловік цей видно не мав до мене ніякого діла й я до нього також".

Залишімо однак Еміґраційний давфинський дім, щоб помандрувати з о. Дмитровим дальше, щоб дістатися врешті до канадської Теребовлі.

ДАЛЬШЕ В ДОРОГУ

З полудня вибрався о. Дмитрів дальше в дорогу, щоб дістатися „до нашої колонії Теребовля", над рікою Дрифтінг, як це він пише в своїх споминах. Треба було дістатися до залізничної стації Веллі Ривер та зробити 16 миль дороги.

Цю тодішню околицю зобразив о. Дмитрів в своєму щоденникові так:

„Рівнина простягається наоколо. Ліси осикові понакидувані групами по розлогих полях. Білі хатки, які видніють здалека, віддалені від себе о одну англійську милю, а іноді й більше. Коло хат стайні збиті з осичини, виглядають, як пивниці на картоплі. Худоба і коні бродять по снігах і водах і витягають зпід снігу, як рени на далекій півночі, стебельця нескошеної трави. Куда оком глянеш, непроходимі простори пшеничної землі, яка проситься під управу — сама мати земля рада би поживити своїх діток, що покривджені, збіджені, пересичені панською ласкою в Галичині, мліють з голоду. Видно подекуди високу стерню торічної пшениці, котрої стебла грубі, грубі, як буйне степове бадилля".

Серед тяжких дум о. Дмитрів дібрався до Веллі Ривер. Звідси почалися дальші пригоди отця місіонера.

Дальша дорога возом стала неможливою, бо важко було переправитися через ріку, що літньою порою ледве дзюркочить, але у весняні дні ставала часами грізною і з великими трудами можна продістатись через неї. Довго не було часу призадумуватись і не було іншої ради, як пуститись в дорогу апостольським шляхом, цебто піхотою. Треба було зробити ще шість миль, згадує Дмитрів. Тих шість миль були найважчими в цій подорожі. Їх проходив наш місіонер возом і пішки, а коли прийшов до такої точки, де возом знову було не можливим, бо кінчались стежки і дороги, треба було довірити решту подорожі своїм струдженим ногам.

Зближався вечір і сонце клонилось до заходу і холодними лучами освічувало грубі ще де-не-де верстви снігу і потоки глибокої води. Продирався о. Дмитрів через густі кущі лозини і відвічних трав. Більше як годину блукав він по лісі, бродив по снігах і водах та продирався через околиці, яких можливо навіть індіянські мисливці не збагнули. Почало вже темніти, а тому всему не було кінця. „Мене пройняв страх", — пише наш подорожуючий та ревний священик. „Той страх і ляк, продовжає він, котрий проймає чоловіка — одиницю, що чується черв'ячком в порівнанні з тією непоборимою німою природою. Страх перед темною ніччю, посеред відвічних степів і лісів. Мені страшно стало ночувати на тому зимному снігу, посеред безперебійної лісової тиші. Я узброївся в послідну енерґію і брив снігом дальше... По півгодиннім марші надибав я фарму. „На жаль, це не була фарма канадських теребовельців".

У СВОЇХ СЕРЕД ПОЧАТКОВИХ КАНАДСЬКИХ ДОСТАТКІВ

Пізною ніччю добрив о. Дмитрів до хати одного з теребовельських поселенців. Тут віч-на-віч він побачив першу українську колибу-землянку на фармах степової Канади. Це були отесані осикові бельки поукладані в угли. Дах був покритий осиковими дошками, а на них був наложений гній та насипана земля. Із зовні висота землянки не виносила більше як пів метра. З неї стирчав залізний комин, з якого постійно курилося, бо палити було чим. Ще більша цікавість була в гостя, що він застане в хаті. Тут було гарячо, бо серед хати була англійська червона від вогню кухня, на якій варилася стиранка з білої муки, без молока, без омасти, на чистій воді. Це вказувало, що поселенська родина не мала ще корови. Довкола кухні сиділа ціла родина й очікувала вечірньої їжі. В хаті була постіль, стіл і лавка, на якій сидів господар родини. Це був цілий „хатній добуток християнина", каже о. Дмитрів в своїх споминах, того, що „на зиму вибирається шукати щастя в Канаді".

З домашніх звірят гість побачив під постіллю кілька курей і кілька голубів, що в згоді співжили з домашньою собакою.

На дворі побіч хати була стайня, а в стайні два воли, які були власністю трьох господарів. Біля стайні був великий господарський віз, який також був власністю „колективу".

Ночувати однак не прийшлось в цій хаті. До призначеного нічлігу треба було зробити ще півтора милі. Сюди маршував о. Дмитрів вже в душевному спокої та в різних роздумах над долею українських поселенців в Канаді. Він радів в душі, бо вірив, що після важких зусиль вони діб'ються кращого майбутнього. Врешті струджений до безкраю він дістався до хати Василя Ксьонжика, якого теребовельці уважали головою новоствореної громади. Ксьонжик був одним зі заможніших поселенців, бо в стайні в нього вже було дві корови, два воли та двоє телят. Хатня обстанова була подібна до попередньої землянки, убога. З приємністю зауважив о. Дмитрів, що Ксьонжик був передплатником „Свободи".

Українські поселенці-піонер[и] в Канаді будують хату: насамперед треба було п[о]чистити землю, опісля заготовити дерев[о] й тоді будувати.

Радість була велика, коли довідались на колонії, що прибув свій священик. Отець Дмитрів ще спав, коли то вранці поселенці стали облягати хату замешкалого гостя. Майже ціла колонія, котра складалася вже з 15 родин та начислювала 78 осіб, прибула привітати першого українського священика в Канаді. Розпитували, дебатували, хвалились своїми достатками, переказували дещо своїм рідним через часопис „Свободу". Гість розпитував теж та радів успіхами своїх земляків і болів їхніми невдачами а радше трудними початками.

СЛУЖБА БОЖА ТА ПОСВЯЧЕННЯ ХРЕСТА СВОБОДИ

Була неділя і всі були приготовані, що саме в неділю відбудеться велике торжество першої української Служби Божої не тільки в Теребовлі, але в цілій Канаді. Яке було розчарування приявних, коли виявилось, що Богослужба не відбудеться, бо валізка з речами о. Дмитрова застрягла на залізничій станції у Веллі Ривер. Треба було післати гонців, щоб їх привезти. Майже цілий день пройшов на розмовах поселенців з о. Дмитровим.

Вечером пізно вернулись посланці з речами. Почались підготування до Служби Божої. Сповідь затягнулась допізна. Вирішено, що Службу Божу відправлятимуть щойно другого дня вранці.

На другий день вранці падав сніг і не було можливости правити Службу Божу під відкритим небом. Приготовано жертівник в землянці. Не всі змістились в ній, бо дехто мусів стояти на дворі.

Пропам'ятне це було Богослуження вже тим, що при перших словах „Благословенно царство" народ розплакався, як мала дитина, описує о. Дмитрів. При проповіди він сам не міг здержатися від сліз, коли згадав про причини, про лихоліття, яке вигнало людей за море, щоб шукати ліпшої будучности для своїх дітей. В молитвах народ враз зі своїм священиком полинув до рідної землі, до рідних піль та своїх батьківських осель. Виринули вони контрастом в сентименті до важкого, але запашного рідного і тому ця Служба Божа відбувалась в сльозах та душевній сповіді перед рідним минулим.

Після Служби Божої охрещено „малого канадійського русина", згадує ще наш місіонер, а народ готувався до посвячення „Хреста Свободи", пам'ятникового хреста, який мав нагадувати поселенцям не тільки першу Службу Божу на канадській землі, але також їхню свободу в Канаді, цебто рік 1896, в якому то році канадські теребовельці поселились в цій колонії.

Хрести Свободи були відомі в Західній Україні, бо їх ставили в кожному селі в 1948 році, коли то була знесена панщина в Галичині. Рік-річно в місяці травні відбувались Богослуження перед цими хрестами і це було не тільки релігійне, але також національне свято. Канадські теребовельці враз з о. Дмитровим рішили мати такий пропам'ятний хрест в Канадській Теребовлі.

Цю небуденну подію в колонії Теребовлі о. Дмитрів так описує в „Канадійській Русі":

„Наступила церемонія посвячення Хреста Свободи. На горбку над рікою поставили наші колоністи хрест осиковий на пам'ятку свободи 1896 року. У відповідній до торжества бесіді я згадав про пам'ятку свободи 1848 року, перейшов вкоротці історію нашого розвою народно-економічного аж до 1896 року і вдарив з притиском на цей рік послідний, котрий з виходом нашим в Канаду став роком дійсної нашої свободи, дійсної еманципації з неволі панів і правительства. Хрест це перший руський хрест в канадійських лісах на канадійській землі".

Ще в інших споминах о. Дмитрів оповідає про те, як то він, щоб дістатися на другий бік ріки, де мав бути посвячений хрест, мусів він їхати верхом на волі, бо коней в поселенців ще не було. Відбувалось все те з великими пригодами. Іншими словами, писалась українська історична казка в Канаді, яку на довгі роки розвіяли канадські вітри, бо забувалось все те у вирі подій та з відходом у вічність тих перших. Щойно в недавньо-минулому все це відпорошено від забуття, а яке варте фільму на вибагливому екрані.

Текля Станько, учасниця першої Служби Божої в Канаді, переказала авторові цих рядків свої спомини, які перетикані великим сентиментом до події та о. Нестора Дмитрова. „На тому місці, як закопували хрест, люди плакали ще більш, як в часі Служби Божої, оповідала вона. ...Всі молилися і співали, а о. Дмитрів заохочував нас, щоб цю свободу в Канаді шанували та зберігали по віки вічні!" Ця статечна бабуня уточнила авторові цих рядків в 1964 р. місце, де стояв перший Хрест Свободи. Він був поставлений на фармі Івана Ґерилюка. Попри його фарму вела дорога до школи „Теребовля". При сипанні цієї дороги, горбок, де був хрест, залишився поза фармою і став з того часу власністю муніципалу. Хрест був високий і стояв довгі роки. Коли він вгнивав, то його дальше вкопували в землю. Щойно при кінці сорокових років його

(Закінчення на ст. 4-ій)

КОЛИ НАРОДЖУВАЛАСЬ КАНАДСЬКА УКРАЇНА

(Закінчення зі стор. 3-ої)

звалив хтось, наїхавши на нього возом. В 1966 р. стараннЯм муніципалу видвигнено на пам'ятку новий хрест, але вже не з осики а з тесаного мармуру. В цьому велика заслуга секретаря Давфинського муніципалу Михайла Шевчика. (Див. „Канадійська Теребовля", Літопис, ч. 25, рік 1966, Вінніпеґ).

ХТО БУВ ОТЕЦЬ ДМИТРІВ І ЧОМУ САМЕ ВІН ПРИБУВ ДО КАНАДИ

В Українській гасловій енциклопедії, під гаслом „Н. Дмитрів" відмічено: „Народжений 1863, помер 1925, український громадський діяч, родом з Галичини, греко-католицький священик, діяч Українського Народного Союзу, а в 1896-97 редактор його органу „Свобода".

До ЗСА прибув о. Нестор Дмитрів в 1895 році і в числі 9-му „Свободи" з 27 березня того ж року читаємо таку новинку: „На днях прибув до Мавнт Кармел руський священик з Галичини о. Дмитрів. Велика радість між тамошніми русинами, що дістали правдивого руського священика. Отець Дмитрів — це молодий чоловік і великий народолюбець, повний сили й охоти працювати на народній ниві". Що о. Дмитрів був енергійною людиною та з великим народним запалом до праці, виявилось це в короткому часі на конвенції Українського Народного Союзу (тоді знаного руським). Він стає секретарем а опісля контролером цієї установи, поміщує у „Свободі" в тому часі численні заклики в справі організації, вкладок, конвенцій тощо. Дає він теж публічні доповіді „Про культурну ролю американських русинів", видає перший „Руський календар" для руського народу в Америці на рік 1896. В його домі відбувається піврічна конвенція УНСоюзу („Свобода", ч. 41, 1895. Пише він за підписом „Нестор", „Образки з американського життя" та довші оповідання з іміґрантського життя, тощо. III. Конвенція УНСоюзу доручає йому видати календар на черговий рік. Після відходу о. Григорія Грушки з посту редактора „Свободи", о. Нестор Дмитрів стає черговим редактором та з о. І. Констанкевичем редаґує цього тижневика до квітня 1897 р. Д-р Лука Мишуга в „Пропам'ятній книзі" УНСоюзу з 1936 р. на стор. 30, висловлюється про о. Нестора Дмитрова, як про найкращого дослідника нашої найдавнішої минувшини в Америці".

Маючи широке зацікавлення громадською проблематикою та як редактор „Свободи" та контактуючись з читачами „Свободи" не тільки в ЗСА, але й в Канаді, о. Дмитрів був в дуже близьких стосунках з українцями Канади, а зокрема з їхнім незаперечним тодішнім провідником Кирилом Ґеником. До речі, в часописі „Свобода" вже в 1894 р. в ч. 4 стрічаємо першу нотатку про українців в Канаді, а від 10 вересня 1986 р. є довгий допис Антона Савки з Едни, Алберта, про душевні потреби українських еміґрантів в Канаді. Там теж згадується про новий транспорт іміґрантів — українців, що мають осістися в околиці Лейк Давфин. Як з документів виявляється, мова йшла тоді про транспорт Василя Кеьонжика, який зі своєю групою прямував в Давфинський простір, щоб дати основні початки під першу українську оселю в цьому просторі.

Як вже відомо, українці Канади часто писали до „Свободи" й до її редактора о. Н. Дмитрова, щоб хтось зі священиків Америки приїхав до Канади. Крім благальних листів українських іміґрантів в Канаді самі члени УНСоюзу, що був тоді під керівництвом священиків, рівнож дебатували про потребу релігійної опіки для українців у Канаді. Про це пише д-р Л. Мишуга у згаданій вже праці „Як формувався світогляд українського іміґранта в Америці". Там він робить таке ствердження: „Але в Канаді теж уже були наші браття. І теж без опіки. І ото рішає УНСоюз вислати одного з найділяльніших своїх членів, о. Нестора Дмитрова, до Канади для порівнання відносин, у яких доводиться жити нашим українським поселенцям. І так виїхав співробітник „Свободи" о. Н. Дмитрів, як перший український священик до Канади і перший почав поміщувати в „Свободі" потрібні інформації про тамошні наші громади, а описи ті „Свобода" видала ще й окремою книжкою „Канадійська Русь".

Не малий вплив на прибуття о. Дмитрова до Канади мав д-р Осип Олеськів, що в тому часі відіграв основну ролю в українському переселенні до Канади. Він в своїх листах до „Свободи" в ЗСА заохочував о. Дмитрова виїхати до Канади. Один з таких листів був опублікований в „Свободі" від 8 жовтня 1896 р., в якому то листі д-р Олеськів турбувався різними матеріяльними й духовими зловживаннями над українськими іміґрантами у Вінніпезі, а при кінці листа дослівно писав:

„В кождім разі треба, щоб Ви розпитали й восені там поїхали межи тоті люди й розвідались, чи там якого матеріяльного швіндлю нема, відправили Службу Божу і заповіли приїзд свого священика". Тут й наголосимо, що д-р Олеськів вже тоді робив заходи вислати до Канади на постійно хоч одного священика. Кандидатом був о. Остап Нижанковський. В цитованому повище листі д-ра Олеськова заторкнено ще дуже важливе питання в тому часі. Як вже відомо, серед українців католиків почали працювати поляки римо-католики. Польський клер виявив духовий шовінізм супроти українських поселенців у Вінніпезі, де українці не мали ще своєї церкви і належали до римо-католицького костела на Австин. Відчув цей шовінізм о. Дмитрів, коли приїхав до Вінніпеґу, бо не отримав дозволу на Богослуження саме в тому костелі, щоб обслужити потреби українських вірних у Вінніпезі. Тому то д-р Олеськів в листі до Дмитрова підчеркнув це ще такими словами: „Взагалі на вступі потреба акцію римо-католиків там спаралізувати". З „акцією римо-католиків" стрінувся о. Дмитрів теж у Теребовлі, коли дві родини українців римо-католицького обряду відмовилися від сповіди у о. Дмитрова, мотивуючи тим, що польський священик римо-католик заборонив сповідатись в ґреко-католицького священика (див. „Канадійська Русь" стор. 20).

В п'ять місяців після появи листа д-ра Олеськова в „Свободі" була поміщена в тому ж самому часописі відозва о. Дмитрова в дні 25 лютого 1897 р. такого змісту:

„В порозумінні з батьком канадійської еміґрації, з правдивим Вашим опікуном д-ром Олесковим, рішився я в перших днях квітня цього року заїхати до Вас, щоб перед Великодними Святами вислухати сповідь, Службу Божу на кожній місцевості відправити, на Воскресення Христове разом з Вами заспівати одною груддю „Христос Воскрес" і прочі духовні потреби полагодити. Я вже писав до Вас приватно, що я завітаю до Вас, а тепер публично в часописі заявляю, що прибуду, щоб усунути непорозуміння, які повстали між Вами з браку душевної помочи". Відозва була затитулована — „До Братів, Канадійських Русинів".

Наслідком саме таких потреб і старань о. Н. Дмитрів прибув до Канади з початком квітня 1897 р. Перед приїздом він подав свою адресу в цілі листування. Вона була: П. О. Бокс 13, Мавнт Кармел, Па.

КАЛЕНДАРЕЦЬ ПЕРШИХ БОГОСЛУЖЕНЬ о. ДМИТРОВА В КАНАДІ

Після відвідин Вінніпеґу та першої врочистої Служби Божої в Теребовлі о. Дмитрів завітав до Стюартбурну, найбільшої української колонії в Манітобі, яка була положена дев'ять миль на північ від американської границі Норт Дакоти. Сюди він вибрався в дні 16 квітня вранці, щоб на вечер прибути на наради з поселенцями, які тут господарювали вже близько року. Тут замешкав він в українського гомстедера Петра Майковського, який, як подібно як Василь Ксьонжик в Теребовлі, уважався головою громади. Громада заздалеґідь приготувала в лісі хрест і престіл, щоб наступного дня пан-отець відправив першу Службу Божу. Припадала лозова неділя і настрій серед поселенців був вийнятково святочний. Яке було їхнє розчарування, коли наступного дня була надворі сніговія й Служба Божа мусіла бути відправлена в будинку однієї крамниці, до речі в одного чужинця, бо відповідної хати не було.

На другий день, по повороті зі Стюратбурну, цебто 20 квітня, вирушив о. Дмитрів поїздом до Едмонтону. Саме у Великодну П'ятницю був він вже там і святив паски в Еміґраційному домі. Дальше, ще того самого дня він прямував в сторону Бобрової низини й на Воскресення в дні 25 квітня відбулася врочиста відправа в Едн. Една була першою і найбільшою українською колонією в тому часі. Ця назва не дуже припадала до вподоби переселенцям і тому крім Едни, яка походила від місцевої пошти, українці звали цю місцевість Руською Свободою. На чолі Руської Свободи був Антін Савка, якого часті дописи про життя цієї колонії стрічаємо на сторінках часопису „Свобода".

В Руській Свободі задержався о. Дмитрів протягом одного тижня, щоб в неділю після Воскресення посвятити перший український цвинтар в Канаді і там також поставити на пам'ятку Хрест Свободи. З Руської Свободи повернувся о. Дмитрів ще на якийсь час до Едмонтону, а звідси подався до Ребет Гил і щойно в неділю, 9 травня приїхав знову до Вінніпеґу, якого о. Дмитрів називає в своїх споминах „головним містом" Манітоби. В своїх споминах автор називає ще декілька українських колоній, які відвідав він в часі свого першого побуту в Канаді. Вони такі: Ґонор і Босижур в Манітобі та Фезант Форкс в Ассинибої. На чолі останньої громади стояв Федір Пилипів, тоді коли в згаданому Ребет Гил — Теодор Фур.

Після відбутих поїздок і відправ о. Дмитрів мав довшу розмову з комішенером Іміґраційного уряду у Вінніпезі В. Ф. Мекрірі, якого поінформував про духовні і матеріяльні потреби українських поселенців в Канаді. Видно, що реляція о. Дмитрова була дуже переконлива, коли В. Ф. Мекрірі, що одночасно був посадником міста Вінніпеґу, запропонував о. Дмитрову прийняти позицію перекладача в Іміґраційному Бюрі у Вінніпезі і при тому обслуговувати українські поселення в цілій Канаді. Отець Дмитрів прийняв пропозицію Мекрірі, з тим, що він найперше виїде до ЗСА зі своїм звітом. В дні 8 червня 1897 р. бачимо о. Дмитрова на конвенції Українського Народного Союзу, на якій він зробив обширний звіт про українську іміґрацію в Канаді та свої двомісячні відвідини тамже. Хоча запотребування на духовних отців в ЗСА також були великі, однак приятелі о. Дмитрова одобрили його бажання працювати для українських поселенців в Канаді.

У часописі „Свобода" з 8 липня 1897 р. о. Дмитрів попращався з читачами та співробітниками „Свободи" короткою новинкою про свій від'їзд до Канади та подав свою адресу: Іммігрейшен Гавз, Вінніпеґ, Манітоба, Канада. У відповідь на цю нотатку колишні співробітники о. Дмитрова в ЗСА писали в „Свободі" з 19 серпня, що о. Дмитрів „повернувся з початком липня на сталий побут до Канади, де осів в місті Вінніпеґу. Єсть він, стверджували вони, першим українським священиком на канадійській землі".

Прибувши знову до Вінніпеґу, о. Дмитрів, як перекладач в бюрі іміґрації та дорадник поселенців, мав повні руки праці. Рік 1897 був роком масової іміґрації до Канади. Прибували транспорти за транспортами. Мало залишалось о. Дмитрову часу на душпастирські обов'язки для поселенців. Він однак не жалів своїх сил. Був в постійних роз'їздах. Їздив він по транспорти до Галіфаксу, завозив поселенців до всіх трьох прерійних провінцій заходу Канади, робив урядові звіти, а у вільні неділі виїжджав до українських поселень. На жаль, тих вільних неділь не було багато. Так працював о. Дмитрів до пізньої зими, а коли іміґрація устала на зиму, він був звільнений з праці з тим, що з весною він міг знову повернутися на працю до Еміґраційного бюра.

Зиму мусів о. Дмитрів провести в ЗСА, бо бідні канадські поселенці не в стані були дати матеріяльне забезпечення свому першому священикові. З весною 1897 р. він повертається назад на працю до Іміґраційного уряду у Вінніпезі. Тут серед важких умов праці проводить кілька повних місяців без передишки. Коли він побачив, що йому поза працею в Іміґраційному бюрі майже жадної вільної хвилини не залишалось на душпастирські обов'язки, він залишає Канаду навсе і повертається до ЗСА напостійно.

ОТЕЦЬ ДМИТРІВ — ПЕРШИЙ ОРГАНІЗАТОР ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ В КАНАДІ

В часі свого перебування в Канаді, о. Дмитрів відвідав всі українські замітніші оселі, як Брокен Гед, Кромвел, Ребет Гилс, Фезант Форкс, Бівер Гилс, Салтковтс, Крукед Лейк, Новий Ярослав, Ґонор, Йорктон, Тиндал, Босижур, Україна. Більші поселення відвідував він кількакратно, як Давфинщина (тут — Теребовля, Косів, Етелберт, Волківці — Минк Ривер, Україна, Венлав, а далі Стюартбурн. Руську Свободу (Една — Стар) Крукед Лейк та інші. Він також основав декілька постійних громад з церковними зарядами на чолі. Сюди треба зарахувати в першій мірі Руську Свободу (Едну-Стар), що вже в часі першої поїздки о. Дмитрова начисляла 75 родин, а своїми поселеннями тягнулась 12 миль. Церковну громаду тут основано 26 вересня 1897 р. В Стюартбурні основав громаду о. Н. Дмитрів 1 серпня 1897 р. В Теребовлі сталось це тиждень пізніше. Знову ж в Теребовлі місяць пізніше, бо 12 вересня, він посвятив першу каплицю в Канаді. В тому часі північна Давфинщина начислювала вже коло 300 родин. Тільки з одного Березова коло Коломиї приїхали сюди в травні 1897 р. 36 родин. Майже стільки ж приїхало було з Глещави, Теребовельського повіту.

Отець Дмитрів посвятив теж кілька цвинтарів, як от св. Тройці у Веллі Ривер, в Едні-Стар, два цвинтарі в Стюартбурні, т. зв. Буковинський і ще один. Майже у всіх більших українських оселях старався о. Н. Дмитрів поставити на пам'ятку приїзду до Канади Хрест Свободи. Такі хрести поставлено з питомою врочистістю в Руській Свободі та інших. Уділив він теж українським поселенцям тисячі душевних послуг. Тільки в Едні-Стар в часі Великодніх Свят висповідав 159 осіб, охрестив й миропомазав 25 дітей („Канадійська Русь", стор. 35). Їздив він з колонії та ніс слово потіхи безпомічним рідним братам. Часто ходив він "пер педес апостольорум", навіть босий. Про такі відвідини оповідав піонер М. Івасюк зі Сифтону авторові цих рядків:

„Прийшов до нас в серпні 1897 р. На Минк Ривері були мочари й дістатися на фарми треба було переходити мокляки. Отець Дмитрів скинув черевики, повісив їх через плече, а сам босаком прибув на фарму мого батька. Тоді він у нас посвятив цвинтар та під осиками мав Богослуження". („Канадійська Теребовля", стор. 64). Згадаймо при цьому, що первісна назва Минк Ривер мала українську назву „Волківці" від села з Борщівського повіту, звідки прибули сюди перші поселенці. За доброю порадою о. Дмитрова тут у Волківцях була збудована вже в наступному році мала церковця, яка збереглась до наших часів, а яку перевезено і встановлено біля Хреста Свободи в Теребовлі в 1966 р. Додаймо до цього ще й той факт, що цю церковцю посвячував висланник Митрополита Андрея в 1901 р. та надав їй назву церкви св. Михаїла.

Радо вітали наші піонери першого українського священика в Канаді, часто зі сльозами в очах. Про це згадує в своїх споминах цей ревний священик, коли пише:

„Народ горнувся до мене з неудаваною, щирою вдячністю й зі слезами в очах дякували — бо казали, пан-отче, та ж ми вже два роки, як дикі звіри сиділи в своїх будах на Великдень й слезами зрошували несвячену паску". Зі зворушення плакав сам місіонер, бо був він дуже сентиментальної вдачі та болів всім тим, чим болів народ.

У своїх виступах, у проповідях чи зустрічах, в слові й письмі, о. Дмитрів завжди пов'язував релігійне життя вірних з життям цілого народу, його минулим та майбутнім. Був він не тільки дорадником, але теж і учителем. Виявився він теж поступовим священиком, однак з великим прив'язанням до традиції та українського обряду. Надзвичайно одверто виступав він в обороні прав помісности своєї Церкви, а зокрема батожив намагання різних чинників латинщини, чи як тоді говорилось, польонізувати поселенців.

У своїй патріотичній щирості й запопадливості о. Дмитрів не жалів теж критичних слів для наших піонерів, зокрема, якщо йшлося про зовнішній вигляд, гігієну тощо. Надусе наголошував він потребу освіти й школи для народу. Не завжди ці слова приймали поселенці так, як вони були сказані. У своїх осудах він був безкомпромісовим, таким, яким були його найближчі учителі життя, Іван Франко та о. Данило Танячкевич. Останній навіяв о. Дмитрова автономною патріярхальною ідеєю своєї Церкви, про котру так пророчисто він виклав у своєму еляборатi „Письмо Народовців Руських до редактора політичної часописи „Русь", як протест і меморіял", а перший вдухнув в першу екіпу українських священиків, які прибули до ЗСА в початках українського поселення на північно-американському континенті народну поступовість, за що їх всіх назадницький табір називав „попиками-радикалами". Сюди належали ще такі тогочасні отці духовні, як о. М. Стефанович, І. Ардан, С. Макар, А. Бончевський, М. Підгорецький, П. Тимкевич, І. Констанкевич, який прибув до ЗСА перший в цій екіпі. Це вони розбудували та поширили працю часопису „Свобода", яку започаткував о. Грушка в 1893 р. Вони то розбудували Український Народний Союз, організували Український іміґраційний дім, українське шкільництво, різні просвітні організації, аматорські гуртки, парафіяльні та світські хори, скликали віча в громадських справах, а передусім ставили наголос на побудову запомогових братств, які в тому часі були життьовими справами поселенців. Вели вони також затяжну, але успішну боротьбу за незалежність Української Католицької Церкви в ЗСА. Кальку цієї праці в перших основах поклав о. Дмитрів в Канаді.

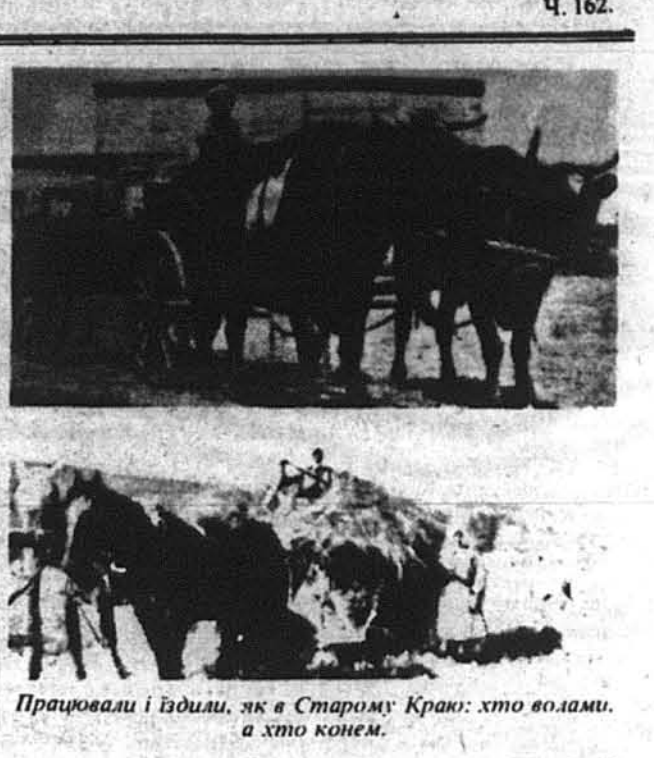
НЕСТОР ДМИТРІВ ПЕРШИЙ ЛІТОПИСЕЦЬ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ

Про о. Нестора Дмитрова знає українська Канада, як про першого українського священика в Канаді та першого організатора церковного життя в Канаді. Про його відвідини в Канаді багато дечого сказано в брошурі автора цих рядків, яка появилася в 1964 р. п. н. „Канадійська Теребовля", „Місце першої української Служби Божої в Канаді".

Вписався о.Нестор Дмитрів в історрію українців Канади, як перший її літописець. Його „Канадійська Русь", яку так часто цитовано і яка появилася найперше на сторінках „Свободи" в 1897 р., а згодом в тому ж році окремою брошурою, як „число 4" серії видань часопису „Свобода" з підтитулом „Подорожні спомини", є неоціненою криницею інформацій про перші українські поселення в Канаді. „Канадійська Русь" вже своєю символічною назвою багато дечого визначувала читачеві. Вона перша заговорила про українські колонії в Канаді, як одну цілість, як українську спільноту. В тому часі писалось в „Свободі" про Американську Русь, Бразилійську Русь, Угорську Русь, Буковинську Русь, Бачванську Русь. До цих Русей о. Нестор Дмитрів впровадив поняття Канадійської Руси.

В „Подорожних споминах" о. Н. Дмитрова є схоплені не тільки пориви та успіхи молодої української спільноти в Канаді, але теж зображені піонерські труднощі та вороже оточення, яке стояло на перешкоді українському суспільному ростові. Автор змальовує також внутрішні ускладнення серед тих, які опинилися без рідного ґрунту та в пошукуванні за кращим майбутнім та збірною політичною і культурною свободою робили переоцінку своїх вартостей та недостач.

Отець Дмитрів зв'язав своє ім'я ще з українцями Канади своїми оповіданнями, про які українська література Канади мало що досі віднотувала. Оповідання Н. Дмитрова є неначе доповненням до його подорожніх споминів і разом вони творять нерозривну цілість. Так, як спомини Н. Дмитрів писав в часі подорожей і надсилав їх до „Свободи", так появилось його оповідання. Коли він був в 1897 р. в Калгарах написав оповідання „Руска пасха, а французький ксьондз", знову коли в 1898 р. подорожував він між Вінніпеґом а Галіфаксом як еміґраційний урядник, зродився в нього цикл оповідань, що він їх затитулував „Образки з Канади". Сюди включив він такі оповідання, морем", „З Ґаліфаксу до Вінніпеґу". Теми до своїх оповідань брав Н. Дмитрів з життя іміґрантів. Часто вони були повторенням подій, що траплялись йому в Калгарах, Стюартбурні чи Теребовлі. Свої оповідання Н. Дмитрів

Працювали і їздили, як в Старому Краю: хто волами, а хто конем.

І одягалися, як в своїм селі в Старому Краю: вгорі — дівчата, внизу — жінки.

базує на контрасті двох культур, української і французької, пр. в „Руска пасха, а французький ксьондз" це зудар як „Асиміляція", „Вийшла за менонiта", „Неділя в Оттаві", „Старий батько за морем", „З Ґаліфаксу до Вінніпеґу".

Теми до своїх оповідань брав Н. Дмитрів з життя іміґрантів. Часто вони були повторенням подій, що траплялись йому в Калгарах, Стюартбурні чи Теребовлі. Свої оповідання Н. Дмитрів базує на контрасті двох культур, української і неукраїнської, пр. в „Руска пасха, а французький ксьондз" це зудар української і французької культури, коли в оповіданні „Асиміляція" зудар української й англосаської. „Вийшла за менонiта" тут знову контрасти української та менонітської.

Найбільшим оповіданням з канадського іміґраційною тематикою о. Н. Дмитрова являється „Тимко Гаврилюк", що було друковане підвалом в „Свободі" в 1897 р. в числах від 36 до 43. Це неначе епопея українського еміґранта зі „села Лахманівки, Городенського повіту" в Галичині (здумана назва — М.Г.М.), звідки то виїжджає герой цього оповідання Тимко Гаврилюк враз з цілою родиною і по довгих турботах у Львові, через Скиллу і Харибду, різні митні труднощі і перебої добивається до Вінніпеґу, а опісля на гомстед, де іміґраційні гаразди ніколи не закінчились. Змагання йшло дальше у вірі за краще завтра та за краще майбутніх поколінь.

Окрему вартість має в історії українства в Канаді публіцистична діяльність о. Н. Дмитрова, яка також друкувалась на сторінках „Свободи". Сюди в першій мірі належить його полеміка та оборона української Церкви перед нападами цареславної течії, яка була дуже сильна в тому часі в ЗСА, а згодом в Канаді.

Хоча отець Дмитрів бував довші роки в ЗСА, то письменницька творчість більш пов'язана з Канадою, як з країною замешкання. Його подорожні спомини, оповідання, полеміка і публіцистика на сторінках „Свободи" — це цінні перводжерела історії української людини та української спільноти в Канаді.

Як в Канаді так в ЗСА о. Н. Дмитрів був невгнутим оборонцем української національної ідеї і своєю працею та літературною творчістю багато причинився до усуцілення українських поселенців в обох країнах та багато доложив старань до того, що войовниче москвофільство того часу не заляло невеликих струмочків української ідеї серед піонерської хвилі в ЗСА і Канаді. Він також допомагав ставити гать перед латинськими впливами в рідній Церкві. Був він невтомним екуменістом своєї доби, бо перший обслуговував українців католиків і українців православних а в колонії Стюартбурні, (згодом в Саскачевані) основав церковний комітет, в якому засідали одні й другі. Отже, був він також предтечею модерного екуменізму.

Був він прямолінійним і консеквентним в принципових справах Народу і Церкви. Вугловим каменем в основах його церковної праці в Канаді було мислення, яке він виложив перед єпископом Емілем Леґалем зі Сент Алберту. — „Стою на становищі, говорив він — руська католицька Церков самостійна на чолі зі своїм єпископом, залежна впрост від Риму, рівнорядна з Церквою римо-католицькою" („Свобода", ч. 29, 1903).

На витичних о. Н. Дмитрова працювали в Канаді безпосередні його наслідники, як о. Павло Тимкевич (1898), о. Дамаскин Поливка (1899), о. Іван Заклинський (1900) та інші. Був він не тільки душпастирем, але й будівничим Української Церкви в Канаді. Діяв, як писав він (див. „о. П. Філяс про Русь канадійську", „Свобода", ч. 29, 1903) на підставі юрисдикції Митрополита Матірної Церкви кардинала Й. Сембратовича зо Львова, яку отримав зараз таки з прибуттям до Канади.

Помер в Елизабеті, Ню Джерзі, 25 травня 1925-го року і похований на тому самому „Вічнозеленому цвинтарі", на якому 30 років опісля, 8 лютого 1955-го року, покладено на вічний спочинок його пізнішого наступника в „Свободі" та ідеолога Американської і Канадської України, св. п. д-ра Луку Мишугу.

Вінніпеґ, 31 травня 1977.

„ДЕТАНТ"...

(Закінчення зі ст. 2-ої)

широкі кола совєтської інтелігенції їх активно не піддержують. А якщо загал інтелігенції не приєднається до них і не піддержить їхніх домагань, то наскільки може їм допомагати в цій справі закордон?

Що Захід дає совєтським дисидентам моральну допомогу, це оправдане — пишуть західні коментатори. Він, — Захід, — мусить піддержувати цей жевріючий смолоскип волі, який держать ці відважні борці за права людини. Але тільки підсовєтські народи можуть вимагати, і виграти, повні права для себе. Західні уряди мусять добре уважати, як багато вони можуть зробити в цій справі, а як багато краще залишити для приватних закордонних організацій. Бо якщо кремлівські ватажки будуть почувати себе загроженими завеликими домаганнями західніх урядів і посилять тиск над дисидентами, то це не принесе жадної користі, а навпаки, шкоду для справи. А коли завеликий тиск Заходу відносно прав людини в Совєтському Союзі погіршить відносини із Заходом, то причиниться до зірвання „детанту", то як можна буде продовжувати заплановану акцію демократизації Совєтського Союзу? — питають західні політичні коментатори.

Деякі з цих коментаторів, як деякі з політиків (німецький канцлер Шмідт) дещо затривожені тим, що Захід, а зокрема ЗСА з президентом Картером у проводі досить твердо натискають на Совєтський Союз відносно заперечування там людських прав. Вони побоюються, що це може пошкодити, чи властиво, вже пошкодило „детантові".

Буде краще, пише коментатор почитного американського щоденника „Кріщієн Саєнс Монітор", щоб „детант" знову розвивався повною парою. Не як „уступка" перед Совєтським Союзом, чим насправді політика „детанту" не є, і не як засада, яка виключає тверді торги з кремлівськими верховодами відносно контролі зброєння, торгівлі, як рівнож і „людських прав". „Детант" потрібний як політика, яка змогла б вдержати світ в мирі і заразом заставила б Совєтський Союз та його східньоевропейських комуністичних союзників, придержуватися нормальних, цивілізованих засад, що в свою чергу дасть змогу поневоленим народам здобути для себе кращі права.

Так думає більшість західніх політичних коментаторів відносно взаємин між Сходом і Заходом. На їх думку, це має бути дуже обмежений підхід до Совєтського Союзу, щоб „не дразнити московського ведмеля". Навіть дещо твердші заяви (покищо тільки заяви) президента Картера відносно людських прав в Совєтському Союзі налякали їх.

Слідкуючи за голосами західньої преси відносно подій в Совєтському Союзі, помічається цікаве явище: західні політичні коментатори запримічують маленькі групки і одиниці московських дисидентів, але не добачають, чи дуже рідко завважують неспокої серед немосковських народів СССР, які домагаються виходу з Совєтського Союзу та створення своїх незалежних держав.

Тим часом, справжньою загрозою для московської червоної імперії є не мала група московських „дисидентів", а домагання немосковських народів відокремитися від Московії, що означає розвал тієї імперії.

Добре заслужений ювілей Союзової родини

Панько і Текля Джинджиристі в 60-річчя свого подружжя

Трой, Н. Й. — Рідко кому доводиться дожити до 60-ліття свого подружжя, як Панькові й Теклі Джинджиристим у Трой.

Весняного, соняшного дня, 15-го травня зібралася вся родина(обоє Ювіляти, донька Марія, заміжня Зонич, з чоловіком, син Іван з дружиною, 6 внуків з дружинами й чоловіками та троє правнуків, сестра Ювілята з донькою та Василь Колодій з дружиною, разом 22 особи, щоб відзначити спільним обідом цей незвичайний ювілей.

Серед радісного й піднесеного настрою, перша промовила донька Марія Зонич, яка у зворушливих словах дякувала своїм батькам за все добро, але зі зворушення не могла докінчити слова. Вона довгі літа співає в церковному хорі, а її унікальний альтовий голос вирізняється з-поміж інших голосів. Головним промовцем був ред. І. Дурбак, земляк Ювілята. Він пригадав Ювілятові рідний Настасів на Золотому Поділлі, а Ювілятці її зелену Лемківщину. Пригадав довгий життьовий шлях Ювілята повний жертвеної праці для свого народу. Вкінці підніс многоліття Ювілейній парі, а зібрані проспівали їм многая літа. Василь Колодій, секретар 191-го Відділу УНС у Трой, подякува Ювілятові за велику працю в УНС за 64 роки життя у Трой. Ювілят уважав його, немов другим сином і був для нього добрим батьком.

Син Іван дякував своїм батькам і промовцям. Ювіляти отримали гарні дарунки.

Вкінці промовив Ювілят, що зворушений висловами вдячности і признання, згадав про свої перші роки у Трой з-перед 64 років. Він працював тоді по 10 годин денно, 60 годин тижнево, за 9 дол. Але зразу включився у наше громадське життя, був збірщиком у Братстві. Коли його теперішня дружина відмовилася спершу платити вкладку до Братства, що було 191-го Відділом УНС, то він доти переконував її, аж вкінці...переконав її, щоб вийшла заміж за нього! Тому 64 роки у Трой жило 250 українських родин, з того 52 родини з Настасова. І тоді було багато дівчат, а мало хлопців, тому багато виїхало до інших міст. Тепер залишилося коло 100 родин. Він подякував усім, що пошанували його з рідким ювілеєм.

Потім подякувала щирими словами Ювілятка Текля, з дому Дрочак, за щасливе життя і за тісний зв'язок цілої родини. Серед родинної атмосфери та милих спогадів проминув ювілейний обід.

Панько Джинджиристий, *син Ілька та Явдохи*, народився 27-го липня 1895 р. в Настасові, повіт Тернопіль. 20 травня 1913 р. приїхав до своєї родини у Трой і тут прожив 64 роки. В 1915 р. включився до праці при будові церкви, був збірщиком Братства св. Николая. В 1927 і 1928 був секретарем 191-го Відділу УНС, придбав багато членів, за що дістав грамоту і срібний перстень. Три рази був делегатом на Конвенції УНС. В 1935 р. був контролером Будівельного комітету Народного Дому, потім був 5 років його управителем. 1958 р. був предсідником 191 Відділу УНС. У 50-ліття Братства відбувся бенкет з участю головного предсідника Й. Лисогора, Р. Слободяна й д-ра Я.Падоха. Довгі літа працював невтомно, як член багатьох наших товариств, щомав великий вплив на наших „троянців".

[І. Д.]

ПРИЗАБУТА МОГИЛА

Як добре, що українська спільнота має на американському континенті „клаптики України" — відпочинкові оселі, виховні літні табори, культурно-освітні осередки. До таких клаптиків соборної України, хоча іншого харакрету належить цвинтар в Савт Баунд Бруку, де спочивають ці, що творили українську державність для батьківщини. Державні мужі, священики, вояки, мистці і науковці, професіоналісти і ін.

Над усіми гробівцями домінує величавий пам'ятник — мавзолей родини Воскобійників, присвячений батькам і всім жертвам голоду на Україні з чудовою скульптурою Миколи Голодика. Зараз недалеко пам'ятники на могилах президентів Лівицького і Витвицького, митрополита Йоана, епископа Йова, історика Володимира Дорошенка. Поруч вражає красою оригінальний пам'ятник на могилі архітекта Січинського, що його запроєктував його син, також архітект.

З мистців спочиває тут славний маляр і архітект Василь Григорович Кричевський з дружиною, тлінні останки яких старанням митрополита Мстислава перевезено з Венесуелі. Вічним сном спочивають тут Тодось Осьмачка, скульптор Мухин — пам'ятник його проєкту, маляр Кирелюк, пам'ятник проєкту проф. Мегика і недавно похоронений мистець-маляр Володимир Кивелюк, та відомий мистець Віктор Цимбал, на могилі якого вдячна дружина пані Тетяна поставила прекрасний пам'ятник, проєкту мистця Святослава Гординського.

Чорний імпозантний хрест на могилі молодого музики Горницького і величавий з чорного мармуру гробівець (проєкт архіт. Сумика, з погруддям роботи скульптора Литвиненка) Миколи Понеділка. Насуваються питання, чому Господь так вчасно забрав цих талановитих мистців.

При головній алеї, зараз за пам'ятником Героїв, вражає своєю монументальністю і елегантною простотою великий гробівець з граніту родини Гайвасів, проєкту архітекта Любомира Калинича. У ньому домінує викутий із сірого граніту хрест-символ вічного життя.

Їх багато-багато, понад тисячу п'ятсот пам'ятників, різних форм, що їх проєктували визначні українські мистці. Пам'ятники виконала здебільша відома фірма гробівців Володимира і Юлії Безсонових.

І може тому у безлічі цих гарних пам'ятників ще більш болюче вражає забута могила, на якій табличка з написом говорить: Тут спочиває Іван Задорожний. Думки вертаються в минуле. Величава заля Академії Музики у Філядельфії виповнена вщерть українською публікою. На сцені в барвистих козацьких одягах хористи. Виходить стрункий у стилевому контуші дириґент. Помах руки і лине могутня пісня „Вилітали орли". Не перерахувати всіх академій, концертів, манифестацій, на яких виступали хори „Думка" і „Прометей" під дириґентурою маестра Івана Задорожного. І навіть тоді, коли тяжка недуга прикувала його до крісла, він старався красу української музики і пісні передати молодим поколіниям. Учив музики і співу в Семінарії в Стемфорді, а також упорядковував ноти українських композиторів, щоб видати окремою книжкою.

Невблагана смерть забрала цього талановитого мистця у розквіті сил. У надгробних промовах товариші-друзі обіцяли не забути про великого невтомного дириґента. І вони не забудуть. В З'єдинених Стейтах Америки і Канади живуть товариші-теологи і друзі-хористи і багато людей доброї волі, які знали і одушевлялись виступами цього непересічного мистця, всі вони спільними силами здвигнуть величавий пам'ятник на його призабутій могилі.

Ірена Ванчицька

НА КОНВЕНЦІЇ...

(Закінчення зі стор. 2-ої)

наш стіл уже порожній, то п. Медвідь усе позносив до свого авта, при чому забрав деякі мої речі. Говорить, що все вишле мені поштою.

В вестибюлі зійшлися всі наші люди, всі тішаться та взаємно собі гратулюють. Я всім подякував за витривалість та за ту працю, яку громада вложила. Останній стиск руки і ми розійшлись до своїх домів. Сідаючи до автобуса, приходить на думку, чи побачу я Вас коли, мої дорогі земляки?...

Аналізуючи все, що написав, я свідомий того, що репортажеві цьому багато чого бракує. Тепер щойно бачу, що забагато розробив його. Та маю чисту совість, бо все, що написано, є правдою, що можуть ствердити ті, хто до цієї справи близько стояв, а мій репортаж такий, на який я міг спромогтися. Вже два рази я їздив на Юнійну Конвенцію, де видвигав українську справу. Я поробив усе, що в моїх силах. Як на одну особу, я вірю, що зробив багато і сумніваюсь, чи хто краще вив'язався б за мене. На сьогодні немає ні однієї людини в Централі, думаю, і по всіх льокалях, щоб не були обзнайомлені з українською справою. І хто б з українців на майбутнє пробував продовжувати це, то місток до Юнії прокладений, а я завсіди готовий прийти з допомогою.

Коли в своєму репортажі я комусь зробив кривду, то у всьому вибачаюсь. Рівно ж вибачаюсь, що не помістив багато імен, які мені допомагали, а це тому, що ці імена мені невідомі та багато записок пропало з загубленою текою. Імен зі самої Централі, які мені допомагали, я цілево не подавав, бо не знаю, чи вони собі цього бажали б.

УВУ на пошану Головного Отамана

(Стан підготови Ювілейного Збірника на століття народин С. Петлюри)

Після науково-студійної конференції з нагоди 50-річчя смерти С. Петлюри, що відбулася в Парижі в травні 1976 р., проф. д-р О. Кульчицький, голова Делеґатури УВУ у Франції, поставив на розгляд Сенату УВУ пропозицію, щоб УВУ зайнявся виготовленням збірника, до якого ввійшли б виголошені в Парижі доповіді, як також інші праці про Симона Петлюру.

Сенат УВУ одобрив цю пропозицію. Таким чином УВУ взяв на себе завдання зайнятися редакцією збірника. До Редакційної Колеґії увійшли від УВУ чотири члени: проф. д-р О. Кульчицький, проф. д-р З. Соколюк, проф. д-р М. Степаненко і д-р В. Косик, якому Сенат доручив функцію головного редактора.

Було рішено звернутися до Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі з запрошенням делеґувати від неї до Редакційної Колеґії двох членів, як також взяти на себе частинне чи повне фінансування збірника. Бібліотека ім. С. Петлюри прийняла пропозицію УВУ і призначила до Редакційної Колеґії проф. д-ра П. Шумовського, голову Ради Бібліотеки і П. Йосипишина, директора Бібліотеки.

Редакційна Колеґія, на своєму засіданні, яке відбулося в Парижі наприкінці січня 1977 р., прийняла загальний плян праці. Було постановлено, що до Збірника ввійдуть статті не лише про особу Головного Отамана, але і про його епоху. Збірник не міститиме статтей, які вже були надруковані, або яких рівень Редакційна Колеґія уважатиме недостатнім. Збірник появиться у 1978 р., отже якраз напередодні 100-річчя з дня народження Симона Петлюри (1879).

Після піврічних старань, можна дати перший огляд стану підготови. Вислано обіжний лист до авторів, поміщено комунікати в пресі, ведено інтенсивну переписку. Досі головний редактор отримав десять статтей і матеріялів від таких авторів: 1) проф. д-р П. Васькович, 2) д-р О. Вітошинська, 3) інж. С. Гаєвська, 4) ред. І. Кедрин, 5) мгр І. Клейнер, 6) д-р Ю. Кульчицький, 7) д-р М. Кушніренко, 8) інж. Л. Романюк, 9) проф. д-р М. Степаненко, 10) полк. інж. М. Шумицький.

Редакційна Колеґія ще має отримати статті від трьох своїх членів (проф. д-р О. Кульчицький, проф. д-р З. Соколюк і д-р В. Косик), як також від д-ра Е. Райса, д-ра Б. Осадчука, ред. З. Матли, дир. Л. Гузара, які погодилися написати статті до збірника. Ведеться переписка ще з декількома іншими авторами.

В. К.

У смутку повідомляю, що в Ґлен Кові, Н. Й. будуть відправлені

ЗАУПОКІЙНІ СЛУЖБИ БОЖІ

в пам'ять моєї Найдорожчої Дружини **бл. п. ПАВЛИНИ СІМКІВ**

Дорогого брата **бл. п. ВЕНЕДИКТА СІМКОВА** б. посадника м. Болехова

Його сина **бл. п. ВОЛОДИМИРА**

і **бл. п. БОГДАНА ГАРАСИМОВА** д-ра-лікаря м. Болехова, б. сотника УСС, який упокоївся в Річмонд, Вірджінія, ЗСА

Про молитви за спокій Їхніх душ просить — **ТАРАС СІМКІВ**

Рівночасно складаю щиру подяку Всім, які зложили мені вислови співчуття, писемно чи усно по втраті моєї Дорогої Родини.

У ДРУГУ ДУЖЕ СУМНУ І БОЛЮЧУ РІЧНИЦЮ СМЕРТИ
нашого Невіджалуваного і Незабутнього

бл. п.

Д-ра МИХАЙЛА СОСНОВСЬКОГО

відправляться за спокій Його душі

ЗАУПОКІЙНІ СВЯТІ ЛІТУРГІЇ

В ПОНЕДІЛОК, 25-го ЛИПНЯ 1977
в ТОРОНТІ, в церкві св. МИКОЛАЯ, о год. 8-ій ранку;
в РИМІ, в ОБИТЕЛІ ОТЦІВ СТУДИТІВ;
в БАВНД БРУКУ, в ЦЕРКВІ—ПАМ'ЯТНИКУ, — о год. 9-ій ранку.

У ВІВТОРОК, 26-го ЛИПНЯ 1977 Р.
в НЮАРКУ, в церкві СВ. ІВ. ХРЕСТИТЕЛЯ, о год. 7-ій ранку.

Приятелів і Знайомих просять про молитви

Непотішені — **ДРУЖИНА І РОДИНА**

Прем'єр Ізраїля Беґін відвідає ЗСА

Єрусалим. — Асошіейтед Пресс інформує, що новий прем'єр ізраїльського уряду Менахем Беґін прибуде цієї суботи, 16-го липня, з офіційною візитою до ЗСА для вияснення деяких непорозумінь, які виникли після того, як коаліція Лікуд, перемігши у парляментарних виборах в Ізраїлю, висунула його на прем'єра. Новий лідер Ізраїля привезе зі собою нові пляни замирення на Близькому Сході, які були темою обговорення ізраїльського кабінету в четвер, 14-го липня. Беґін хотів би також продискутувати з президентом Картером й іншими членами уряду ЗСА закиди, висунені проти нього арабськими державами, що він є „впертим фанатиком". Беґін привезе зі собою листу найконечніших запотребувань і проситиме в ЗСА фінансової допомоги. Прем'єр Беґін відмовився дискутувати з кореспондентами пропозиції замирення, кажучи, що з ними насамперед повинен познайомитися президент Картер. Проте, його натяки і короткі заяви міністра закордонних справ Моше Даяна вказують, що ізраїльський уряд бажає якнайскорішого поновлення Женевської конференції та індивідуальної зустрічі з лідерами арабських держав. На думку Моше Даяна, кожна спірна справа є до обговорювання і до полагодження. Ізраїль правдоподібно погодиться на звільнення деяких арабських територій з умовою, що арабські держави погодяться підписати мировий договір з Ізраїлем і нав'яжуть з ним дипломатичні зв'язки.

РЕМЗІ КЛАРК СТВЕРДЖУЄ...

(Закінчення зі стор. 1-ої)

про мій намір надати леґальну пораду і юридичну допомогу звинуваченим. Про це я повідомив у листі з 3-го квітня 1977 року. Копія повідомлення додається. Тоді і кілька разів опісля я просив дати мені інформацію і сприяти приготування захистів. Однак на сьогодні ніхто не відповів і навіть не визнав, що звинувачені позбавлені волі, не повідомив про які б то не були звинувачення проти них. Не названо ані суду, ані прокурора, не сказано про умови юридичної процедури, про призначеного адвоката, про дату суду, не подано якоїсь іншої інформації. Було тільки скупе і загальне повідомлення про вирок і покарання.

Звинуваченим відмовлено в їхньому праві представити захист і в ефективній допомозі чи пораді.

Оскільки уряд відмовився дати інформації про звинувачених, про їхній арешт, попереднє ув'язнення, звинувачення проти них, про їхній фізичний та психічний стан до дня і місця суду, відомі лише окремі факти: звинувачених було заарештовано без будь-якого повідомлення чи ордера у лютому 1977-го року. Їх держали без усякого доступу з боку родини, друзів і адвокатів з моменту арешту. Під час попереднього ув'язнення їх піддано брутальній і принизливій поведінці. Ні вони самі, ні їхні родини, друзі або адвокат не були повідомленні про звинувачення проти них до часу суду. Не було можливости порадитись з адвокатом, ними самим обраним, ні приготувати захист, ні приготувати переконливих свідків, або свідоцтва на свій захист. Ні ефективно протистояти, ні провести перехресний допит свідків. Закритий і таємний суд почався без попередження 23-го червня 1977 року, зі звинуваченими, безпомічними захистити себе. Після того, як друзі й рідні дізналися про початок суду, їм відмовлено права дістатися до приміщення суду за винятком останнього дня.

30-го червня 1977 року зроблено офіційну заяву про те, що підсудні виявилися винними, як і звинувачувалися, і засуджені до максимальних строків позбавлення волі. Специфіки звинувачень і сутті доказів не було наведено. Наскільки відомо, вони полягали в думках, висловлених письмово, і організації товариства людей, які поділяли їхні погляди, з єдиною метою перевіряти дотримання прав людини і передавати отримані факти до відома світу.

Судовий процес порушив конституцію Совєтського Союзу, Кримінальний та кримінально-процедуральний кодекси Української ССР, Загальну Декларацію прав Людини, міжнародний пакт громадянських і політичних прав та Прикінцевий акт наради з питань безпеки і співпраці в Европі (Гельсінкські угоди).

Серед порушених прав є наступні: свобода думки, поглядів і вислову; свобода мати погляди без перешкоди та шукати, отримувати і поширювати інформації та ідеї будь-якими засобами і незалежно від кордонів; свобода мирних зібрань і асоціяцій. Право рівного захисту перед законом для осіб що належать до національних меншин, право на життя, свободу і безпеку особи; на повагу до прав людини і фундаментальних свобід; право на ефективне використування громадянських, політичних, економічних, соціяльних, культурних та інших прав і свобід, кожна з яких виникає з незаперечної гідности людини і її особи, кожна з яких істотна для забезпечення вільного і повного розвитку; право на гуманну поведінку з повагою до гідности людини під час ув'язнення. Право не бути підданим принизливій поведінці, або покаранню; право не бути підданим слідству з застосуванням погроз, медичних препаратів, фізичних або психологічних тортур; право на справедливий і відкритий суд з незалежним і безстороннім складом суду, на якому особа має всі ґарантії, необхідні для захисту; право після законного арешту бути повністю поінформованим самому, а також право на інформацію родини, друзів або адвоката про звинувачення і про причини арешту; право на швидке переслухання з метою визначити законність арешту; право мати відповідний час і можливості для приготування свого захисту; право мати адвоката за своїм власним вибором і порозумiватися з ним; право перевіряти свідків звинувачення і викликати і перевіряти свідків захисту.

Після вироку засуджені мають дальше право на апеляцію до вищого суду. З тим, щоб це право мало сенс, я знову прошу дозволу заступати засуджених на нинішній стадії процедури. Щоб виконати це, мені потрібна віза та інші документи, необхідні для виїзду до Совєтського Союзу і подорожей до всіх місць, необхідних для порозуміння із засудженими, з їхніми родинами, друзями, совєтськими адвокатами і представиками влади. Мені також потрібна детальна заява про діяння, що їх нібито скоїв кожний із засуджених, суть і визначення доказів на підтримку звинувачень, і закони, що їхні діяння нібито порушили. Мені також необхідні копії всіх процедурних паперів і документів, складених під час процесу, а також стенограми свідчень і документів, запропонованих або прийнятих судом. Нарешті, необхідно мати строки апеляцій, що дало б реальну можливість приготуватися і представити апеляцію. Все це я представляю з повагою в інтересах справедливости 7-го липня 1977 року.

Ремзі Кларк
37 Вест 12 вулиця,
Ню Йорк, ЗСА

ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ УНСоюзу!

Повідомлення Адміністрації

3 уваги на те, що в днях від 25 ЛИПНЯ до 6-го СЕРПНЯ, включно, „Свобода" НЕ БУДЕ ПОЯВЛЯТИСЯ — проситься всіх, хто мав би на цей час якісь оголошення, надіслати їх до публікації перед тією ДВОТИЖНЕВОЮ перервою.

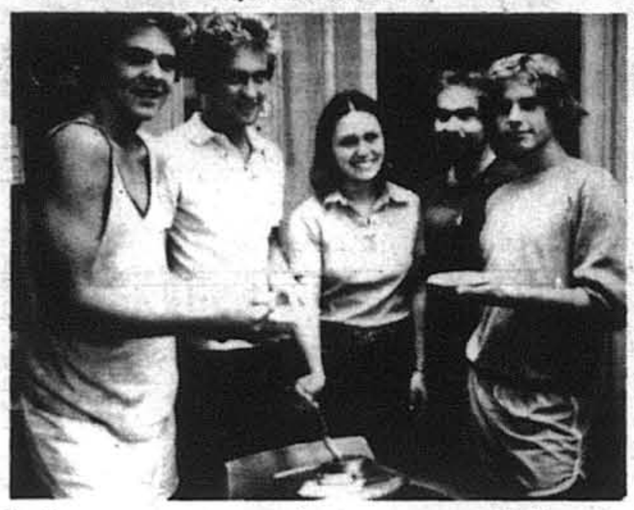

УКРАЇНСЬКІ СТУДЕНТИ...

(Закінчення зі стор. 1-ої)

Українці „окупують" Гарвард: Виміна інформаціями перед бібліотекою.

Пробують мед з малинового цвіту — дарунок М. Сурмача

також 27 аспірантів (докторських кандидатів — найстарші). Всі інші — студенти університетів, головною ділянкою студій яких є: біологія, інженерія, історія, медицина, література, право і мовознавство. Серед аспірантів: медик, спеціяліст міжнародних взаємовідносин з наміром працювати в ООН, соціолог, що веде досліди над питоменностями української еміграційної спільноти. А серед професіоналістів: радіодиктор, артист, торговельна спеціялістка, редакторка журналу „Мадмазел" та бувший водій автобуса.

Цьогорічне число студентів становить рекорд. Кожний з 159-ти студентів вивчає один курс, з якого складатиме іспит, щоб здобути кредит. Але теж багато з них користають з другого а то й третього курсу як вільні слухачі.

Курс новітньої історії України має 121 студентів, курс сучасної української літератури має 54 студентів, українську мову вивчає 91 студентів, яких поділено на п'ять груп.

Українців цього літа є так багато в Гарварді, що вони звертають на себе увагу університетської преси. Статті в „Крімсон" та в „Юніверсіті Газет" широко описують українську програму і її студентів.

Українські студенти настільки рухливі, що заслужили собі справедливо увагу тієї преси. Гуртожитки Перкінс, Голліс і Стоутон заселені майже виключно українцями. Викладові залі будинку Джефферсон заповнені українцями, в імпозантному Саєнс Сентері — українські імпрези. Південна веранда університетської їдальні стала місцем товариських зустрічей на яких довго-довго по вечері дискутують різнородну українську проблематику.

А в неділю ранком десятками й громадно наші студенти їдуть сабвеєм з Кембриджу до Бостону, до українських церков, щоб взяти участь в Богослуженні.

Службовці Лямонт бібліотеки запопадливо служать від ранку до півночі потрібними до курсів матеріялами. Наші студенти жартуючи твердять, що ті службовці починають розмовляти по-українськи. Знову, як тонкий дотеп, ходить вперто чутка, що статую сидячого у Гарвардському подвір'ї Джона Гарварда хочуть замінити статуєю стоячого Шевченка (директор УНІГУ).

Часті покази українських фільмів забирають глядачів із кінотеатрів Кембриджу. А власники кафе і ресторанів в Кембриджі розпачливо розшукують за переписом на правдиву козацьку медівку, маючи вже небагато часу, бо за два тижні кінчиться цьогорічна українська літня програма.